

311834

109.

ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE
FRANCISCO-JOSEPHINAE ANNI MDCCCXCIV—XCV.

FASCICULUS III x)

*

BESZÉDEK,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI M. K. FERENCZ-JÓZSEF TUDOMÁNY-EGYETEM

1896. MÁJUS HÓ 29-IKI

PÁLYADÍJ KIOSZTÁSI ÜNNEPÉLYÉN

TARTATTAK

ÉS A NÉGY TUDOMÁNYKAR JELENTÉSEI

A PÁLYÁZATOK EREDMÉNYÉRŐL, VALAMINT AZ ÚJ PÁLYATÉTELEKRŐL.

x) a IV. fasciculus az 1896/7. évhez kötve.

KOLOZSVAR

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA

1896

378.32 (439.21) "1896" (042)

KASZGALS II

BESZÉDEK

1896

PAZNYÓI KÖNYVTÁR

B 11834

I.

B E S Z É D,

melylyel

Martin Lajos

a bölcsészet doktora, a felsőbb mennyiségtan ny. r. tanára, az országos középisk. tanárvizsgáló bizottság alelnöke, a Magy. Tud. Akademia lev. tagja, a K. M. természettudományi társulat, az erdélyi Múzeum-Egylet és a kolozsvári orvos-természettudományi társulat, a budapesti magyar mérnök- és építész-egylet rendes tagja, a matematikai és természettudományi karnak 1877/8., 1882/3., 1883/4. és 1891/2-ben volt dekánja, 1872/3., 1878/9., 1884/5., 1886/7., 1887/8. és 1892/3-ban volt prodekánja, a m. kir. tudomány-czyetemnek

e. i. rectora

AZ ÜNNEPÉLYT MEGNYITOTTA.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Ma éppen 24 éve, hogy Ő császári és apostoli Felsége, az akkori felelős miniszter előterjesztésére legkegyelmesebb elhatározásával megengedni méltóztatott, hogy Kolozsvártt tudomány-egyetem felállíttassék s a végre az alkotmányos intézkedések megtétesse.

Ezen örök emléké nap évfordulója legméltóbb alkalom arra, hogy az egyetem 1895/6. tanév bezáró ünnepélye megtartassék.

Emeli ezen ünnepély fényét azon örvendetes tény, hogy Ő Felsége dicsőségesen uralkodó királyunk számtalan bölcs és fenkölt tetteit az egyetemi díszjelvények legkegyelmesebb adományozásával tetőzte.

Midőn ez iránt legmélyebb hű alattvalói hálánkat szerény szavakban kifejezem, kötelességemnek tartom ez alkalommal mindazon nemeslelkű alapítókról s ezek közt első sorban Kolozsvár szabad királyi városa, tanácsa és közigazg. bizottsága nemes adományairól hálásan megemlékezzem, melynek hosszú sorát a community legújabbban az egyetemi könyvtár épülete számára felajánlott telekkel szaporította. A miért is az egyetemi tanács nevében, úgy ezen, valamint többi, a szegényebb

sorsú egyetemi ifjúság segélyezését czélzó nemes alapítóknak legmélyebb köszönetünket kifejezem.

Mai ünnepélyünk emelésére a math. term. tud. kar ez idei nagyságos és tudós dékánja mély tudományossággal írt értekezését fogja felolvasni; s kérem a Nagyságos dr. Kanitz Ágost ny. r. tanár urat, kegyeskedjék minket a tárgysorozatba felvett emlékelőadásával szerencséltetni.

II.

Növényismeret és növénytudomány hazánkban a legrégibb időktől napjainkig.

Fölvosta az Egyetemnek 1896. május 29-én tartott pályadíj-osztó
közgyűlésén

Kanitz Ágost,

természettudományi doktor, a növénytan ny. r. tanára, a növénytan
intézet s a növénykert igazgatója, a középiskolai tanárképző tanára,
az orsz. középt. tanárvizsgáló bizottság tagja, az Erdélyi Múzeum nö-
vénytárának főőre, az orosz császári III. oszt. Szent-Anna és a rumun
kir. koronarend lovagja, a R. Academia dei Lincei kölföldi rendes,
a M. Tud. Akademia lev. tagja, a bukaresti Academia Romana leve-
lező, a berlini Gesellschaft Naturforschender Freunde és a Sonders-
hausenben levő Irmischia nevű növénytanai társulat tiszteletbeli tagja-
továbbá a berlini, bresloui, bruxellesi, cherburgi, churi, hallei, leideni,
lütthichi, moszkvai, regensburgi stb. természettudományi, illetőleg nö-
vénytani társulatok, a londoni Royal Horticult. Soc., az általános osz-
trák gyógyszerész-egylet kül- vagy lev. tagja, az Erdélyi Múzeum
igazgató tagja, Krassó-Szörényvármegye törvényhatósági bizottságának
virilistája, az egyetemnek 1887/8. tanévben rectora, 1888/9-ben pro-
rectora, a math. és természettudományi karnak 1876/7. és 1881/2-ben
volt és e. i. dekánja s 1877/8. és 1882/3-ban volt prodekánja.

Uraim, tanártársak és akadémiai polgárok!
Mélyen tisztelt hallgatóság!

Ünnepélyes alkalmakkor virágdísznek, zöld növénynek nem szabad hiányoznia, ha azokat, mint eleven lényeket nélkülözzük is, az, hogy virágos flosculusok teljesen elmaradnának, mégis a legnagyobb kivételek közé tartozik.

Engedjék meg, hogy ma az egész nekem kiszabott időn át csak növényekről, illetőleg növényismeretről és növénytudományról szólhassak.

Bármennyire érdekes, bármennyire lényeges és bármily értékes is az, hogy a növény az emberhez, a növényország az emberiséghez símul és minden lépten-nyomon a hű kísérő, mégis azok a néma szerény virágok, azok a hatalmas alkotású fák az emberhez, az emberiséghez csak mint „szép arbeszkek fonódnak“.

Alig van ember, a kinek ne volna legalább egy kedvencz virága, a melynek ne örvendene igazán és mégis mily keveset ért a legtöbb ember a növény belső életéből és ha arról, hogy mi egy állat, magának valahogy képet alkothat, mert természete azéhoz közelebb áll, — a növényre nézve beéri azzal, hogy az valami eleven!

Nagyon sokáig beérték az emberek azzal, hogy

a növénynek csak nevét akarták tudni, miután hasznát vagy kárát megismerték.

Az ember, ki hazánkban pár ezer évvel a történelmi korszak előtt élt, nyomait hagyta annak hátra, hogyan vette az életfentartás érdekében a növényeket igénybe. A tudományos vizsgálat alapján a növényi maradványok jó részéről megmondhatjuk azt, mely növényfajoktól valók azok.

A magyarádi, felsődobzsi, nándori, lengyeli és különösen az aggteleki neolithikus korbeli leletek azt bizonyítják, hogy már akkor is három különféle búzafajt, továbbá árpat és kölest termesztettek, azonkívül lencsét, vetési borsót, babot, bükkönyt, sőt még a kenyérré való gomborkát is. A köztük levő nem csekély gyommagvak pedig meggyőznek arról, hogy azok jó része olyan, mely még ma is, az említett kulturnövényekkel küzdi a létért való harcot. A bronzkori leletek egy része, habár az a neolithikának a bronzkorhoz való átmeneti idejébe is tartozik, mégis már annyira fiatalok, hogy például a cucutenii Jászváros környékéről származó lelet kb. Kr. e. 400-ból való. Bizony addig az időig a világtörténelem az emberi küzdelem, az emberi törekvés és az emberektől elért vívmányokról nagyon sokat jegyzett fel.

A velünk szomszéd Romániában akkor még ily primitív állapotok; — a Dunán túl, a Balkánon túl pedig Görögország már több, mint nyolcszázéves fényes multjával.

Csak még két emberöltő és már-már tündököl Aristoteles és egy kiváló tanítványa, Theophrastos.

Theophrastos idejében már nagyon szépen gyűltek fel a növényteni ismeretek.

A mig a praehistorikus leletek alapján arra bizonyosan következtethetünk, hogy az emberek már a civilisatio hajnalán különféle egymással rokon fajt is megtudtak különböztetni, tanuskodik erről a három különféle buzafaj, addig Görögországban Theophrastos idejében már annyira haladtak az ismeretek, hogy munkáiban a következő kérdéseket tárgyalhatta: Miben különbözik a növény az állattól? mily szervekkel bír a növény, milyen őssalkotó részekből vannak azok összetéve? milyen működéseket fejtenek ki, gyökerek, szarak, levelek, virágok, gyümölcsök? mi okozza a növények betegségeit? hogy lehet azoknak elejét venni, hogy lehet azokat gyógyítani? hogy válnak a növény egészségére meleg és hideg, nedvesség és szárazság, külső sérülések, nagyon dús gyümölcstermés, kultura és elhanyagolás, talaj és klima? magától jöhet-e létre egy növény? átalakítható egy növény egy másikba? hogyan különböznek a magból csirázó növények a dugványok segítségével nyertektől? Ugy-e van itt oly problema is felvetve, a melylyel még napjainkban is foglalkozik a tudomány és még nem fejtett minden oldalról meg.

Tehát egészen komolyan állíthatjuk, hogy több mint kétezer év előtt már volt növénytudomány.

A mi időszámításunk első százának vége felé egy Kis-Ázsiából származó görög katona-orvos, ki különben életének nagyobb részét Olaszországban töltötte, Dioscorides megírt egy munkát, mely az

összes gyógyanyagokat tartalmazta. Vajjon tőle magától, vagy másoktól interpolálva, az reánk nézve teljesen mindegy, munkája oly részleteket tartalmaz, a melyek reánk nézve a legnagyobb érdekekkel bírnak, t. i. több mint negyven különböző fajhoz oda vannak írva a dák növénynevek.

Ezek a növénynevek még ma is részben megfejtetlenek, akár nyelv-, akár növénytudományi tekintetben. Mily nehéz valamit akkor megfejtetni, ha a bizonyító objektumok hiányoznak, arra nézve a dák növények szolgáltatnak jó példát; mert ha ahhoz kétely férhet is, hogy Dioscorides mit értett ezen növények mindegyike alatt, mégis a népnek az ismeretét értékesítve, azt kellene föltételeznünk, hogy egy jól conservált traditio némileg segítségre lehet.

A bécsi udvari könyvtárban őrzik a két legrégebb Dioscorides-codexet az V. százból, az egyikbe a növények különböző színekkel, jórészt természeti nagyságban belefestve. A művész egy bizanci császár leánya volt. Az igaz, a képek néha nagyon bizarrok és azért azokon az a sok okos, tanult és tapasztalt ember (a Dioscorides-commentatorokon kezdve szánk tudósaiig), a ki a bécsi udvari könyvtár eme páratlan kincseit tanulmányozta, legalább is háromszáz év óta, azokon gyakran nem tudott eligazodni s különösen a dák növények várnak még jó részt a megfejtésre.

Mily különös, a Trajánhíd maradványai alapján a mikroskopi vizsgálat bebizonyíthatta, hogy azok tölgyfától és vörösfenyőtől származnak; ellenben a negyszáz évvel ifjabb Dioscorides-codexnek kor-

társai, Atilla fapalotája milyen fából vagy fákból volt építve, a fakupa, melyből Atilla ivott, milyen fából volt készítve, a húnok bora mely vidékek szőlőfürtjeiről lettek szüretelve, mindazt nem tudjuk, ki merné a fáról mondani, hogy „borna“ volt és valami (akár nagy, köz, fekete vagy bármely más) „rez“-ről származott-e?

Vajjon mikor kapta a *Poterium Sanguis-orba* a *Csaba-ire* nevet, ki tudná azt megmondani, de az, hogy a hozzáfűzött monda a régiekhez tartozik, az kétségtelen.

Vajjon az avarok legyőzése után Nagy Károly birodalma hazánkban csak a Rábáig vagy pedig azon túl is terjedt, azt a kérdést itt nem akarom tovább fejtegetni, habár érdekes volna azt tudni, vajjon még a honfoglalás előtt vagy pedig csak azután vagy csak a kereszténység terjesztésével mutatkoztak-e a *Capitulare de villis* jó hatásai; hogy azok meg voltak, a mellett az a sok fa- és bokornév is tanuskodik, a mely az okmányokban a „mál“-fák felemlítésénél szerepel. Ezek a málfák, a törvényes rendelkezések a fa-, illetőleg növénycultus ellen (péld. Szt. László *Decretuma* I. 22.), a budavárosi jogban található intézkedés a sáfrány árulásra nézve, a Kún-codexnek, ha ugyan Magyar országra is vonatkoztathatók, dróg- és más adatai, a mellett bizonyítanak, hogy fatenyésztés, élv-, gyógy- és haszonnövények tekintetében az igények már-már a nyugatéhoz közeledtek. Az *Aqua Reginae Hungariae* pedig, melynek egyik főalkatrésze *Rosmarin*, még háromszáz évvel annak a nagy királynénak

a halála után, ki után elnevezték, a távol nyugaton és különösen Franciaországban nagy kelendőségnek örvendett.

Egy morfológiai fogalom magyar neve, gimilcs = fructus már a halotti beszédben olvasható; papóczi Papóczy Imrének a XV. száz végéről származó név- és más feljegyzései szintén inkább a fanyesztésre, mint az egyes növényrészek ismeretére vonatkoznak.

Ebben az időken már Budavárában voltak Theophrastos növényteni munkáinak Theodorus Gézától eszközölt latin fordításának pergamen-kézíratai. Talán azt is feltételezhetjük, hogy 1483 előtt, mert ebben az évben hagyták el ezek a munkák először a sajtót.

Ennek a munkának hatását hazánkban se ebből az időből, se a későbbiből nem találjuk, hasonlót kell mondanunk az épen egyszáz évvel később megjelent Andrea Cesalpinótól származó de plantis libri XVI-ról, a melyekben Thaophrastos után először, tehát több mint 1800 év után, tárgyaltatnak a növények nem orvosi vagy más hasznuk, hanem a különböző életfeladatokat teljesítő szervek szerint.

A kor követelményeinek inkább a Dioscorides-tanulmányok feleltek meg és hogy akkor kevés hazai tudós orvos volt, a mellett talán nem szól semmi sem oly élénken, minthogy a XVI. száz oly nagyszámú Dioscorides-commentatorai közül komolyan csak egy magyart említhetünk, Zsámbokyt.

Magyar nyelven csak egy pár füves (inkább orvosi gyógy-) könyv készült a XVI. százban a nem épen legjobb külföldi források nyomán és egy ajta-

tossági (rózsakertecske-téle) könyv, a mely minden primitívsege daczára azért nagyon érdekes, mert az első hazai nyomtatvány, mely növényeket ábrázoló fametszeti képeket tartalmaz.

Olaszok közölnek egyet-mást leginkább Dalmáciáról, de elvétve keveset a szűkebb Magyarországról is. Ezek olyan adatok, a melyek kisebb-nagyobb mértékben az ember hasznára és leginkább gyógyítására akartak szolgálni.

A tizenhatodik száz utolsóelőtti decenniumaiban ékeskedik a növénytan első hazai protectorának, báró Batthyány Boldizsár magyar királyi főasztalnokmester áldásos hatása.

Az ő érdeme, hogy a XVI. száz legelső, a szó legteljesebb értelmében kimagasló flóristája, Clusius Károly, a ki a növényeket tisztán csak tudásvágyból tanulmányozza, mint jószágainak gyakori vendége, először ír le a korra nézve nagyon is előrehaladott módon hazai növényeket, a melyeknek nagyon szép fametszetű ábráit is közli.

Spanyolországban s egy néhány osztrák tartományon kívül csak még hazánk volt az az ország, a melynek elég szép számú és jórészt karakterisztikus növényei voltak a XVI. száz vége felé az akkori legkritikusabb követeléseknek megfelelően leírva.

Hazánkat ennél fogva az összes külföldi botanikusok már a XVI. száz óta a növényteni tekintetben érdekes országok közé sorozták.

Fényesen tetézi ezt a nagy tényt még az, hogy báró Batthyány Boldizsár és asztaltársai buz-

dítása eredményeként látott napvilágot hazánkból származó anyag alapján, a legelső csak gombákat tárgyaló mű, a melyet a világirodalom egyáltalában felmutathat.

Hazánk tehát a gombászat szülőföldje, a mely tudományág azután oly nagy horderejű lett, különösen a mi százunk második felében.

Mellesleg meg akarom jegyezni, hogy Clusius azokban a munkáiban, melyekben magyar növényeket tárgyal, a magyar növényneveket is megemlíti.

Azután következik egy hosszú korszak, mely az egész XVII. százra és a XVIII. egy jó részére terjed, a melyben különösen említésre méltó nagyon kevés történt.

Apáczai Csere Encyclopediájának növénytani része a kornak az ismerőit alig elégti ki.

Igen fragmentarius útleírások, helyesebben úti levelek, egy-egy nagyon hiányos floristikus ismeretetés, gombákról, más alsóbb-, azonkívül felsőbbrendű növényekről szóló értekezések, jórészt orvosdoktori dissertatiók, kerti dolgokról szóló munkák, acclimatizálásról, vagy más, haszonnövényekről szóló közlések, ritkán egy-egy monstrositásnak az ismeretése, növénygyűjtemények összeállítása: ez ennek a kornak a signaturája hazánkban.

Marsigli Alajos conténak Danubius Paunonico-Mysicus hat óriási nagyságú foliokötetre terjedő munkája utolsó kötetének 49. s következő lapjain van a Catalogus Plantarum circa Darubium sponte nascentium, mely ugyan elég sovány, de

különösen a mi százunk másik felében annyira kedvelt enumeratiók megelőzője.

Csak egy, a szirmokra alapított növényrendszer emelkedik valamiképen a többi növényteni közlések felett ki (Wernischek 1764.)

A teljesség kedvéért legyen megemlítve, hogy akkor, a mikor a külföldön már a Discorides-féle irányból vagy kibontakozni törekedtek (1628. Madach), vagy már régóta azon túl voltak (Ibrányi), nálunk a Matthiolus-féle commentárból hosszabb-rövidebb magyar kivonatokat készítettek, a melyek szintúgy kéziratban maradtak, mint egy debreczeni patikárius K** Sámuelnek Plinius Historia naturalis-ának fordítása.

A selmeczbányai bányászakadémia alapítása, melyet egy pár évvel később az orvosi facultásnak az egyetlen országos egyetemnél való felállítása követett, a botánikának hazánkban való fejlődésére befolyással voltak.

A selmeczbányai bányászakadémia a véletlen szerencse összejátszása következtében hatott, a mennyiben az osztrák örökös tartományok két legnagyobb Linneistája (a későbbi báró) Jacquin Miklós (1759—1768) és Scopoli János Antal (1766—1776) ott hosszabb időig működtek.

Az utóbbi leginkább gombászati ismereteinket gyarapította és még különösen azért is érdemel említést, mert ő volt az első, a ki Magyarországon kb. öt éven át, az igaz, csak évenként egyszer megjelenő természetrajzi szakfolyóiratot az Annus I—V. Historico-naturalist szerkesztette és jórészt

maga is dolgozta 1768—1772-ig, mint a páviai tudomány-egyetem professora hazánkkal már nagyon keveset foglalkozott.

Báró Jacquin Miklós bécsi egyetemi professor a Flora Austriaca-t tárgyalta munkájában, a magyarországi adatokat, mint hazánk egykori lakója, saját tapasztalatai alapján ítéltette meg.

A Mária Teresia uralkodása alatt levő országok és tartományok tudomány-egyetemein százunk kezdetén a botanicát és chemiát ugyanaz a professor tanította, így volt ez Bécsben (báró Jacquin), Paviában (Scopoli) és a nagyszombati, illetőleg budai és pesti tudomány-egyetemünkön, a melyen Winterl Jakab volt ezeknek a tantárgyaknak az első pffessora. Winterl, mint egy felső-ausztriai bányavároska (Eisenerz) szülöttje, bizonyosan nexusban volt a hazai bányászokkal, ennélfogva nem járhatott nagy nehézséggel, hogy akkor, mikor még oly kevés orvos-doktor volt a hazában, a magyar bányavárosok physicusának nevezték ki. Mi sem volt tehát természetesebb, mint hogy a nagyszombati orvoskari tanszékek betöltésénél őt is tekintetbe vegyék, miután úgy is már a hazában működött.

Ez a kinevezés különben báró Crantz bécsi egyetemi professornak, báró Jacquin ellenfelének diadala volt, a minek következményeit meg is érezte részben az egyetemi növénykert.

A tanszék betöltésénél nem is gondoltak a külföldön, egy szász bányavárosban, mint bányaorvos működő, brassói születésű Hedwig Jánosra,

a ki később, mint a lipcei tudomány egyetem nagyhírű botanica professora fejezte be földi pályáját. Érdemeit lapidarisan a következőkben foglalom össze:

A mikroszkopiai botanikai vizsgálatoknak majdnem száz év múlva feltámasztója és tovább fejlesztője, a mohoknak nemcsak Linneusa, hanem egyben mindezeknek, mind a rokon Pteridophytok organisatiójának első szakavatott és beható ismeretője, (az igaz, hogy a még akkor ifjú) Humboldt Sándor véleménye szerint korának legnagyobb növényphysiologusa.

Winterl, ki kétszer volt azután a hazai tudomány-egyetem rectora, különben nagyon is bevált; a mellett, hogy a chemiát is mind tollal, mind szóval, nem minden originalitás nélkül művelte, az általa berendezett nagyszombati, illetve budai és pesti botanikus kertekben különös figyelemmel volt az iránt, hogy hazánk specialitásai és ritkaságai minél teljesebb számban meg legyenek és csere útján minél több botanikus kertbe is elterjedjenek. Mint báró Crantz híve, a fajfelfogása nem egyezett a Linneistakéval és így a pesti botanikai kertnek abban a névlajstromában, a melyben a magyar új fajok egy részét nemcsak röviden leírta, hanem rézmetszetű képekkel be is mutatta, az új fajoknak nevet nem adott, hanem a fajnév helyett csak a novus, nova, novum-ot írta oda. Ez Bécsben annyira nem tetszett, hogy (valószínűleg báró Jacquinnak) kedvezőtlen bírálata következtében, habár az index abc-sorrendben már a *Tordylium*

szóig ki volt nyomtatva, a csekély végnek a ki-nyomatását betiltották, ellenben azt nem akadályozták meg, hogy a már elkészült rész a világ összes botanica kertjeihez eljusson.

Nem lehet ma sem bizonyos tekintetben báró Jacquinnak igazat nem adni, mindazonáltal ma csak sajnálhatjuk azt, hogy a könyv incomplet; mint fájlalnunk kell azt, hogy szintén báró Jacquin kedvezőtlen nyilatkozata miatt a Dioscorides codex összes rézmetszeti lemezeinek szintén kiadatlan kell heverniök a bécsi udvari könyvtár egyik hiuján. Báró Jacquin nagy és drága botanikai díszműveit a XVIII. száz legremekőbbjei közé szokták számítani hűség tekintetében is.

Winterl nemcsak mindent megtett, a mi a haza növényntani átkutatása érdekében szükséges volt, hanem a kor színvonalán álló növényntant is akart megírni. Ezek a törekvések, illetőleg fáradozások részben hallgatói neve alatt, mint dissertatiók jelentek meg, a melyek szerzősége felett Winterl maga nem hagyott fenn semmi kétséget. A Linné rendszerét követve a hazában megjelent első művecske a Horvatovszky névvel ellátott Flora tyrnaviensis első fele, a legelső a kor kivánalmainak megfelelő localis flora Lumnitzer Flora Posoniense, a melynek a mohokat tárgyaló részét a nagy Hedwig maga írta meg.

József császár uralkodása közepe táján Winterl egy tudós-társaság alapítása körül fáradozott, csak egy füzete jelent meg Winterlnak egy leginkább növényntani irányú elnöki beszédével és egy chemiai

értekezésével, melynél a szerző neve hiányzik, mert az volt az intentio, hogy a szabadabb mozgás és főként a kritika érdekében minden névtelenül közöltessék.

Winterl eme kiható működése mellett a többi igen csekélyértékű, kivéve a Piller és Mitterpacher-féle Iter Poseganumot, az első terjedelmesebb ily irányú dolgozatot, a mely a hazában látott napvilágot; külföldön készült dissertatiók, a melyek jórészt hazai növényekkel foglalkoznak, dissertatiók és értekezések, a melyek hazai növényekről szólnak és esetleg azokat felsorolják, kisebb-nagyobb mértékben kielégítő lokális florák, útleírások, leginkább floristicus részletekkel, magyar vagy latin nyelven írt természethistóriák, a melyekben természetesen nem hiányoznak a növények, természeti ritkaságok leírása.

Magyar termékek közül talán névszerinti fel-
említést érdemelnek:

A Crantz irányában készült Csapó Uj füves és virágos magyar kertje ;

Földi Rövid kritika és rajzolat a magyar fűvésztudományról;

Mátyus Ó és Új Dietetikájának a növényeket érintő részletei.

Winterl legkitünőbb tanítványa Kitaibel Pál volt, elébb segéde (assistense) azután adjunctusa, mint olyan correpetitora a gyógyszerészeknek, azután (1802. sept. 10.) egyetemi r. ny. tanár, eltekintve attól, hogy a gyógyszerészekkel correpetált, sohasem tanított.

Winterl herbariumát, mely sok Crantz-féle növényt tartalmazott, tanulmányozta, Mygindét, mely

Linnétől magától revideált növényeket tartalmazott a növénytani tanszék számára, mely azokat ajándékba kapta, rendezte (1790) és így növénytani ismeretekkel jól felszerelve, vagy maga, vagy gróf Waldsteinnal együtt beútaza a hazát többször és sok irányban. Utazásainak alkalmával nemcsak növényeket szárított herbariuma számára és gyűjtött, hogy azokat a növénykertben elevenen tenyészze, hanem ügyelt állatokra, ásványokra, kőzetekre, emberekre is és majdnem mindenütt a helyszínén analysálta az ásványvizeket. A gróf Waldsteinnal együtt kiadott díszmű (1799—1812) nemcsak az új és ritka növények bő leírását és díszes rézmetseteit tartalmazza, hanem a kötetek elibe írott terjedelmes bevezetésekben hazánk physikai geographiáját is. Terjedelmes herbariuma és nagyszámú kézíratai, a melyeket a N. Múzeumban őriznek és részben már kiadtak, részben kiaknáztak, arról tanúskodnak, hogy nincs férfi, a ki a haza növénytani átvizsgálása, physikai geographiai tekintetben való feltüntetése érdekében oly sokat tett volna egy személyben, mint Kitaibel Pál.

Kitaibel összeköttetésben volt a külföld legkiválóbb szakférfiaival, mielőtt a nagy díszmunkát megindította Waldstein gróffal, elment Berlinbe Wildenow professorhoz, ki akkor Linné *Species Plantarum* cím alatt egy terjedelmes munkát adott ki, a mely a világ összes növényfajait törekedett felölelni. Egy ily tág látkörű férfival tanakodott Kitabel, mielőtt hazánk új vagy ritka fajait a tudományos világnak bemutatta.

Állásának tekintélyénél fogva pedig könnyen gyűjthette maga körül a haza összes botanicusait és egy évvel halála előtt láthatta Baumgarten enumeratióját, melynek három első akkor megjelent kötete „Erdély és Testvérhon“ latin floráját tartalmazta. Ez Kitaibel törekvéseinek nagyon értékes kiegészítője volt, miután Kitaibel alig volt Erdélyben és Erdélyt nagyon, nagyon ritkán említi írataiban. Ez a munka tehát Erdélyben tett nagyon jó szolgálatokat, Magyarországon pedig a Magyar Fűvészkönyv, a mely ugyan a két magyar hazában található növényeknek megismerésére vezetett volna, de miután Willdenow és Persoon munkái voltak a főforrások, az mégis sokkal inkább a Királyhágón túl tett jó szolgálatot. Az első munka, mely Linnéi szellemben az összes magyar Florát felölelte. Támaszszunk bármennyire is akár tudományos, akár nyelvi szempontból kifogásokat a Magyar Fűvészkönyv ellen, az mégis elvitázhatatlan, hogy az összes magyarul írt hazai Florák között a legkiválóbb mű.

Kitaibelt leginkább Schuster, a chemia profesora helyettesítette. Schuster egy széptehetségű és úgy látszik szellemes férfiú volt, de ha tankönyvét, a Terminologia botanicát forgatjuk, akkor nem csodálkozunk, hogy a botanicát nem tartották scientia amabilisnek.

Kitaibel nyugdíjazása után Haberlét nevezték ki a növénytan tanárának, a ki azonnal a természetes rendszer alapján kezdte meg működését és tágasabb látkörrel óhajtotta a tanulókat megis-

mertetni, de Pestmegye floráját Sadler, az akkori múzeumőr, a Linné rendszere alapján disponálta és ennek következtében az egyetemi előadások és azoknak gyakorlati elsajátítása között elvi eltérések hatottak egymás ellen nehezítően.

Mikor Haberle gyilkos kezeknek áldozatul esett, utódjának Sadler Józsefet nevezték ki, a magyar florának akkoriban legkiválóbb művelőinek egyikét, tanári székfoglalójának themájául a növények metamorphosisát választotta, egy nagyon helyes thema a harminczas évek kezdetén, de azzal Sadler nem tudott sokat csinálni, úgy mint tanszéki utódja, Gerenday is nem mutathatott nagy eredményeket fel, habár a Goethe-féle metamorphosistan egyik leginkább mélyítő morphologus Al. Braunnak tanítványa és utánzója, Seubert könyvét követte előadásainál. Nagyon előre haladtunk a hatvanas évek kezdetéig. Rövid időre vissza kell térnünk. Mennyire merev anyag volt az, a mit Sadler nyújtott, annak bizonyítására talán alig játszhatnak a körülmények egy jobb bizonyítékot kezünkre, mint hogy a szellemes Vajda Péter egy mennyire nem kecsegtető Növénytudományt tudott írni, mely hivatva lett volna a magyar orvos- és gyógyszerészethallgatón segíteni. Hogy eredeti munka hián, a külföldi munkák közül lehetett jobbat és hasznavehetőbbet nyújtani, bizonyítják az ugyanabban az évben Brassaitól fordított Lindley-féle (A) Fűvészet Elveinek vázolatai.

És ez akkor történt hazánkban, a mikor az összes növénytani irodalom leghatalmasabb munkáinak egyike, az Endlicher László István hazánkfia

Genera plantaruma első füzete megjelent, hogy négy rövid év alatt teljesen be legyen fejezve és a systematicai botanicával foglalkozóknak több mint egy emberöltőn főforrás-műve és legjobb tanácsadóinak egyike legyen. Ennek a munkának az elismeréséül nyerte azután 1840-ben Endlicher, ki addig az udvari növénytar őre volt, a bécsi egyetem r. ny. professorságát el.

A hazát Kitaibel epigonjai ott vizsgálták, a hova őket a sors juttatta, Heuffel, Rochel, Wierzbicki, Dorner leginkább a Bánságot, miután a haza sok más vidékein is botanizáltak. Sadler, mint Kitaibel, az ország sok részét útazta be, de nem oly gyors tempóban, habár mint kiadatlan naplói bizonyítják, szint'oly szép sikerrel. Egy kritikai florához való előkészületeket senki sem vette oly komolyabban, mint ő, a ki a múzeumi növénytar őre is volt; Pestmegye florájának második kiadása, több dolgozatai, a számos orvosdoctori dissertatio, melynek legnagyobb részének ő maga a szerzője, bizonyítanak e mellett. Láng, ki a hazában botanizált és a Flora hungarica érdekében fáradozott, egyik barátjának, Szovicsnak, ki Oroszországba ment (mint a mult százban Orlay és sok más magyar ember), onnan küldött növényeit is meghatározta. Frivaldszky Imre gyűjtőket küldött a Balkán vidékére. Jöttek hozzánk is Európa több országaiból. A pesti egyetem egykori hallgatói mint orvosok mentek Szerbiába, Oláhországba és ott botanizáltak is úgy, hogy a hazánkkal szomszédos keletet és délt részben a mi egyetlen hazai egyetemünk volt tanítványai oc-

cupálták az elsők közül botanikai tekintetben. Már-már kövült növényekkel is kezdenek tudományosan foglalkozni.

Cserében és pénzért sok hazai szárított növény megy a külföldre, IV. Fridrik August, szász király és igen jártas florista többször botanizál a Tátrában és Dalmátiában, úgyszintén Rainer főherczeg is. József nádort pedig mint protectort dicsőítik.

Dalmátiában is botanizálnak sokan és de Visiani kiadja classicus flora Dalmátiaját. Osztrák egyetemeken is nyújtanak be hazánk fiai növénytani orvosdoctori dissertatiókat. Kisebb közlemények számára alig van a hazában egy organum, habár mind a Tudományos gyűjteményben, mind a Tudománytárban, mind az Akademia, mind a Természettudományi Társulat Évkönyveiben egy-egy növénytani értekezés akad is, mégis többnyire a külföldön és leginkább a Regensburgban megjelenő Flora című növénytani hetilapban közlik azt. A magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlésének munkálataiban is jelennek meg növénytani értekezések. Brassai és Kovács Gyula is hirdetik már Magyar növényisméit, mely modern irányban pótolta volna a Magyar Fűvészkönyvet.

A mikroszkopot alig használták, egyetlen egy önálló növényboncztani vagy növényélettani dolgozatnak még nyomát sem lehet találni, de vannak orvosdoctori dissertatiók Pesten is, Bécsben is, melyek az egész növényanatómiát felölelik.

Csak a Gruby Microsponjai hajnalodnak vagy huszonöt évvel előre. És már-már gyűjti Semmelweis

az adatokat oly nagy horderejű, annyira életbe vágó elméletéhez; Semmelweis dissertációjának első thesise az volt, hogy a botanica az orvosra nézve nélkülözhetetlen.

Jött azután 1848, 1849 . . . . . dum silent virgae a magyar botanicusok részéről is.

Említésre méltó mindazonáltal az, hogy Sandtnernek Bosnia florájára nézve úttörő dolgozatai ezekben az években jelentek meg.

A mi nagy Hedvigünkön és Endlichertünkön kívül tehát mindenki csak több vagy kevesebb alapos növényismerettel beéri; adunk mi 1848 előtt még Austriának kisebb kaliberű embereket; a bécsi katonai állatgyógyintézetnek péld. Erdélyit és a Máriabrunni erdészakadémiának Hóst, ám a bécsi orvosi facultas díszjeleihez tartoznak a tőlünk oda származott Rosas, Töltényi, Hyrtl sat.

1850-ben egyszerre nálunk „kell civilizálni“, egy-egy ügyes középiskolai tanárt hozzáuk tesznek, de az 1850 után dívó középiskolai programmértekezések legtöbb esetben nem sokkal jobbak, mint az előbbi orvosdoctori dissertatióknak az a része, a melyet nem professor készített.

A negyvennyolcz előtti irány folytatódik, Erdély és Horvátország lesznek most behatóbban átkutatva, Schur, Fuss, Schlosser, Farkas-Vukotinovics neveit emlegetik gyakrabban Heuffel, Kotschy és Pancsicsé mellett.

Dorer, ki 1848 előtt a magyar flora érdekében lelkesedett Heuffellel és Sadlerrel, most mikroskópálni kezd és sejttani és termékenyítési kérdésekkel

foglalkozik, néha-néha floristikával is, Jóó István szintén próbálkozik floristikus szórakozások mellett növényélettani kisebbszerű dolgokkal. Floristika van még mindig az előtérben, csakhogy már-már inkább vonják be az alsóbbrendűeket, a kryptogamokat is, a melyeknél a mikroskopot sok esetben nem lehet nélkülözni, Heufler, Hasslinszky és Schulzer nevei jönnek előtérbe és Dalmátiára nézve első sorban Zanardinié.

Neilreich, a legkiválóbb florista is kezd hazánk florája iránt érdeklődni és azzal mindinkább foglalkozni, Janka fiatal barátja kérdései terelik észrevétlenül arra felé. Janka hírneve mindinkább emelkedik (és a nyolczvanas években mindenki első floristának tartja) és Haynald gyűjt is, támogat is. A nagy-szebeni és pozsonyi természettudományi egyletek mindinkább hoznak növénytani közleményeket. Már-már kezdenek a magyar-óvári felső gazdasági tanintézetben a növénytant behatóbban tanítani és mikroszkopiai demonstrációkat tartani.

Kovács és Brassai megnyerik a magyar gazdasági egyesületnek a magyar flora megírására kitűzött egyszáz aranyat (1858), de a töredékek több mint egy emberöltő után látnak csak napvilágot.

Kerner, most bécsi egyetemi tanár, nálunk is volt egy pár évig, előbb mint budai főreáliskolai, azután mint Josefpolytechnikumi tanár, inkább nagyon érdekes növénygeographiai értekezéseket közölt hazánkról, később mint insbrucki tanár megkezdette a hazánkra vonatkozó floristikai működését és egy Kitaibeltől mindinkább eltávozó „új irány“

főembere, a melyhez hazánkból is a hetvenes és nyolczvanas években előtérbe jutott több derék florista csatlakozott.

Míg a régibb floristák közül egy-egy nem csatlakozik ehhez az irányhoz, így péld. Wolff Gábor Tordán, meglehetősen a Fusstól körülírt felfogást osztja, ellenben Porcius mindinkább specziálizál, habár nem egészen ugyanabban az irányban, melyet a Kerneristák követni jónak látnak. Schurnak végre mégis csak a Kernerére kiszögellő felfogása ennek következtében inkább jut érvényre és inkább talál hitelre, mint az szereplése kezdetén történt. Ellenben elég sajtóságos Host-nak a húszas évek végén és a harminczasok kezdetén Flora Austriacájában felállított sok új speciései közül, — melyek között elég szépszámú volt a magyar — elég sok feledékenységbe jutott.

A természettudományi társulat, a magyar tudományos akadémia, az orvosok és természetvizsgálók nagygyűlései mindinkább nagyobb tért engednek a honi botanikusoknak, úgyszintén több újonnan keletkezett egylet és szakfolyóirat. Egyszerre úgyszólván észrevétlenül arra a tudatra jutunk, hogy a hazában a magyar nemzeti és erdélyi múzeum növénytani szakosztályai, a két tudomány-egyetem és a műegyetem annak módját nyújtják, hogy a dilletanikus, autodidaktikus irány megszűnhet, de habár ma a körülmények úgy alakultak, hogy Magyarországon is a növénytudomány legvitálisabb és legcomplicáltabb kérdéseivel is foglalkozhatni és sok irányban érdekes és számottevő dolgozatokat tu-

dunk felmutatni, a floristika mégis mindig a közlések legnagyobb részét képezi és mindazonáltal a kritikai magyar florától talán távolabb vagyunk, mint valaha, mert ma már az általános növénytan összes követeléseit nemcsak lehet, hanem kell is egy ilyen munkásnak értékesíteni.

Ha az első írott forrástól számítva, ma a növényismeretnek, a növénytudománynak hazánkban majdnem kétezeréves múltjára, habár nagyon is sietve tekintettem vissza és kértem kegyes türelmüket ki, azt hiszem, meggyőződtek arról, hogy a növényismeret, a növénytudomány sokkal inkább volt nálunk scientia amabilis, szeretetre méltó tudomány, mint bárhol másutt, mert habár a hívatásszerű szakemberek is eleget fáradoztak, a magyar munkások legnagyobb része kedvtelésből foglalkozott botanicával. Legyen ez jövőre is így és ha a magyar botanikusok nem csekély száma botanica történetében már eddig is elég kiváló helyet nyert, sőt vannak hazánkfiak között olyanok is, kik a növénytan történetében igen is nevezetes sarkpontot is jeleznek: nem tudok a millenáris évben azon remény elől elzárkózni, hogy a mint mi eddig is lépést tartottunk a civilizációval, a tudománnyal, azt a jövőben is meg fogjuk tenni.

III.

A NÉGY TUDOMÁNYKAR JELENTÉSEI

az 1895—96. tanévi

PÁLYÁZATOK EREDMÉNYÉRŐL.

A jog- és államtudományi kar jelentése.

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Kolozsvár sz. kir. városa részéről tett pályadíj-alapítványra a jog- és államtudományi kar részéről az 1895/6 iki tanévre kitűzött tizenhárom pályakérdésre tiz pályamunka érkezett be, melyek 2—2 szaktanár részéről birálat alá vétetvén, a karnak 1896. május 18-án tartott IX-ik rendes ülésében intéztettek el.

A szakbirálók véleményes jelentései s az ezek alapján hozott határozatok a kitűzött pályakérdések sorrendje szerint helytt következnek:

I. Dr. Farkas Lajos és Dr. Kiss Mór ny. r. tanárok jelentése a római jog köréből a 2. szám alatt kitűzött pályakérdésre beérkezett egyetlen pályaműről.

Tekintetes Kar!

Az 1895/6. tanévre hirdetett és Kolozsvár sz. kir. város adományából jutalmazandó 2. alatt foglalt azon tételre: Fejtsék ki a kártérítés tana a római jog szerint, szabályszerű határidőn belül 798—1895/6 jksz. alatt egy pályamunka adatott be: „Kein Recht ohne Uebel“ jeligével.

Írójától a jóigyekezetet és szorgalmat nem

akarjuk elvitatni. De sajnálattal kell hozzátennünk, hogy a dolgozat a jószándéku kísérlet határánál tovább nem is jutott. A forrás-olvasás és részletesebb tanulmány eredménye belőle teljesen hiányzik, a mit nyújt nem egyéb vázlatos ismétlésnél.

Ezek szerint a jutalomdíj kiadását nem ajánljuk.

A Tekintetes Karnak kiváló tisztelettel

Kolozsvárt, 1896. május 18. alázatos szolgálói
Dr. Farkas Lajos, Dr. Kiss Mór.

A kar egyhangulag elfogadva szakbírálok véleményét, a pályadíjat nem adta ki, minélfogva a jelígés levélke elégettetett.

II. Dr. Jancsó György és Dr. Haller Károly ny. rend. tanárok jelentése a magyar magánjog köréből kitűzött 3. számú pályakérdésre beérkezett egyetlen pályamunkáról.

Tekintetes jog- és államtudományi Kar!

A magyar magánjog köréből az 1895/6. tanévre 3. sz. alatt kitűzött következő pályakérdésre: „Fejtsék ki a hozomány intézménye a magyar jogban; különös tekintettel a hozomány jogi természetére és arra a kérdésre: kötelező legyen e Magyarországon a hozomány adás?» A szabályszerű határidőben egy pályázó munka érkezett be 856—1895/6. jksz. és eme jelíge alatt: „Suum cuique.“

E műre vonatkozó jelentésünket a következőkben van szerencsénk előterjeszteni:

A pályázó munka 163 negyedréti oldalon tárgyalja a kérdést és következő beosztással bír:

Bevezetés (1—29 oldal.)

I. Fejezet. A magyar házassági vagyoni rendszer és a hozomány történelme a magyar jogban. (29—47 oldal.)

II. Fejezet. A magyar hozomány, mint jogintézmény. (47—86 oldal.)

III. Fejezet. A hozomány jogi természete. (86—138 oldal.)

IV. Fejezet. Kötelező és önkényes hozomány. (138—158 oldal.)

És végül: helyesen tagolt tartalomjegyzék.

Minden fejezet, sőt a Bevezetés is a Tartalomjegyzékben el van látva a tartalmat jelző felírásokkal; a melyek tekintetében helyesen tette volna szerző, ha azokat §. czimek gyanánt alkalmazza és így munkáját §-okra felosztva, az egészet átnézete-sebbé teszi vala.

Az ügy lényegét tekintve, a pályázó munka minden tekintetben megfelelő.

A magyar hozomány dogmatikus ösmertetése előtt, előre bocsátja szerző a különféle idegen rendszereket; azután pedig a magyar házassági vagyoni rendszereit és röviden kidomborítja ennek a keretében a magyar hozomány önálló intézményi jellegét, szemben a többi házassági vagyoni intézményekkel.

Helyes ez az eljárás azért, mert ez az út vezet a magyar hozománynak, mint a lassú jogfejlődés szülöttjének a megértéséhez és intézményi jellege valódi méltatásához.

Szerző úgy ebben, valamint a többi részben is a nálunk ösmeretes forrásokat lehetőleg felhasználja, sőt azokat újakkal is igyekszik szaporítani.

Igen érdekes ebben a részben szerző abbeli törekvése (34—46 l.), hogy a hozomány intézményét még a hármaskönyvet megelőző időből eredtetnek és e szerint magyar származásúnak feltüntesse. Habár felfogását, a tőle felhozott új statutarius jogforrás (45 l.) daczára sem látjuk bebizonyítottnak és e szerint való gyanánt elfogadhatónak; mégis méltánylást érdemel szerző kutatása és önálló felfogása.

A dogmatikus részben (II. Fejezet és a III. Fejezet legnagyobb része) szerző világosan tárja elénk a magyar hozomány intézményének ma létező szervezetét és úgy a tudományban, mint a joggyakorlatban elfoglalt állását. Kifejezései ugyan nem részletezők és ennél fogva nem is mélyrehatók, a mint hogy azt e nagy joganyag tekintetében egy iskolai pályamunkától sem várni, sem kívánni nem lehet. Viszont azonban szerző lehetően minden az intézmény keretébe tartozó kérdésre kiterjed, azt röviden és világosan s a mi fő, mindenütt a vonatkozó forráshelyekre támaszkodva s azokat feldolgozva és nem ritkán még helyesbítve is, tárja elénk, úgy, hogy tanuságot tesz arról, miszerint az egész bonyolult intézményről biztos áttekintése és világos felfogása van s az intézményt egészben és részleteiben uralja. E mellett téves (mint p. o. 106, 115. 136. lapon) vagy csak homályos állítása is (mint p. o. a 85 jegyzetben) a legtöbbször igen éles distingváló képességet feltételező fejtegetésekben, ritkán tesz.

Érvelései egyszerűek, logikusok, és terjengőség

nélkül a bizonyítási tételre irányítvák; úgy, hogy szerző világos gondolkozásról tesz bizonytságot és mint minden világos fej, világosan is tudja gondolatait kifejezni.

Helyesen fogja fel szerző a hozomány jogi természetét is, a mely szerint az nem egyéb, mind ajándékozási ügylet útján nyert tulajdon és pedig a férjre nézve mindég, a feleségre nézve pedig akkor, ha a hozomány nem tőle származik. A hozományra beálló jogviszonyt is férj és feleség között helyesen fogja fel és szabatosan tárja elénk a szerző, E részben azonban, mint a pályatétel egyik sarkpontjára nézve, megjárta volna a tüzetesebb kifejtés is.

A mi végül a pályakérdésbe szúrt legislatorius azt a kérdést illeti, hogy kötelező legyen-e nálunk jövőre a hozományadás vagy sem? szerző világosan és szabatosan tárja elénk pro és contra felhozott érveit és határozottan jogunk mai abbéli álláspontja mellett tör lándzsát, hogy a mai felfogás és tételes jog, a mely szerint nem kötelező a hozományadás, mint olyan, a mely a magyar jog szellemének megfelel, továbbra is fentartassék.

A kérdés ma nagyon fontos és mondhatni, hogy legalább a magyarjog szempontjából kellően még ki nem fejtett pontjára nézve, a szerző, habár mélyebbre hatoló kifejezés nélkül, olyan álláspontot foglal el, hogy valószínűen nem kevesen fognak oldalán állani.

Az irányra nézve nem akarjuk ismételni azt, a mit e tekintetben, a fentebb mondottakban, köz-

vetve, már úgy is előadtunk, hogy t. i. szerző irálya magyaros, egyszerű és világos. Az itt-ott előforduló homályosságot hajlandók vagyunk inkább másolási hibáknak tartani. (p. o. 28—38 l.)

Mindent egybevetve: örömmel indítványozzuk, hogy a szép magyar jogirodalmi jövővel kecsegtető szerzőnek a Tekintetes Kar a díjat egészben kiadni méltóztassék.

Kolozsvárt, 1896. május 12 én. Dr. Jancsó György, Dr. Haller Károly.

A kar elfogadva bírálók véleményét, hogy a 80 frtos pályadíj kiadassék s felbontatván a jelítés levélkét, mint e munka szerzője, Kolosvári Bálint jogszigorló tünt ki.

III. Dr. Kolosvári Sándor és Dr. Óvári Kelemen ny. r. tanárok jelentése a magyar magánjog köréből a 4. számú kérdésre beérkezett egyetlen pályamunkáról.

Tekintetes Kar!

Tisztelettel alulírtak az 1895/6. tanévre hirdetett 4. sz. jutalomtételre 1005—895/6. jk. sz. alatt beérkezett egy pályamunka megbíráásával megbízatván, van szerencsénk bírálati jelentésünket a következőkben megtenni:

A kérdéses jutalomtétel ez: Werbőczy Hármaskönyvének kritikai méltatása és jelentősége a tudomány és gyakorlati élet szempontjából

A szabályszerű időben beérkezett pályamű jelígeje: „Magna interdum super legum consuetudinum et constitutorum interpretatione contentio orietur.“

Ennek a 198 negyedretű oldalra terjedő munkálatnak az írója távol áll feladatának helyes megoldásától. Négy részre osztott pályaművének első részében Werbóczy munkásságát és a Hármaskönyvet általában, valamint ennek előbeszédét és a jog kútfüire vonatkozó tanait különösen veszi bírálat alá, a mi közben több helyes és egészen találó megjegyzés mellett nem egy helytelen és téves állítást is kockáztat; a hármaskönyv rendszerét alig hogy érinti, annak az idegen jogokhoz való viszonyát egy-két általános szólamban jelzi, az idegen jogelemeket a nemzetiekkel szemben ki nem emeli, valamint azt sem tünteti föl, hogy mi abban az érvényes jog s mi a szerzőnek csak egyéni nézete. A pályamunka többi részeiben a hármaskönyvnek a személyekre és dolgokra, a vagyoni jogra s családjogra vonatkozó több kevesebb, de nem valamennyi tételét csoportosítván, ezekkel itt-ott a római jognak az osztr. polg. tvkv.-nek egyes tételeit szembeállítja, a kézen forgó tankönyvek nyomán magyarázza ugyan, de kritikailag nem méltatja, míg a hármaskönyv többi részeit, valamint annak a tudomány és gyakorlati élet szempontjából való jelentőségét tárgyalása körébe egyáltalán be nem vonja.

Ámbár tehát ezek szerint szerző részére a kitűzött pályadíjat oda nem ítélni, mégis, tekintettel el nem vitatható nagy szorgalmára, komoly törekvésére és szép tehetségére, ezek megjutalmazása s jövőre való ösztönzés céljából részére 40 forint szorgalmi-díj kiadását bátorkodunk javaslatba hozni.

Kolozsvár, 1896. május 18. Dr. Óvári Kelemen és Dr. Kolosvári Sándor.

A kar, elfogadva a bírálók véleményét, e mű szerzőjét szorgalmának és komoly törekvésének megjutalmazása céljából 40 frtnyi szorgalmi díjban részesíti. A jeligés levélke felbontatván, abból Grandpierre Károly harmadéves joghallgató tünt ki.

IV. Dr. Haller Károly és Dr. Kolosvári Sándor ny. r. tanárok jelentése az osztrák magánjogból a 6-ik sz. a. kitűzött kérdésre beérkezett egyetlen pályamunkáról.

Tekintetes jog- és államtudományi kar!

A folyó tanévre az ausztriai magánjogból kitűzött pályatételre: „Biráltassanak meg az osztrák polg. törvénykönyvnek az ajándékozásra vonatkozó rendelkezései és fejtessék ki, mennyiben lennének azok az új polgári törvénykönyvbe felveendők.“ „*Liberalitas et munificentia*“ jelige alatt beérkezett egy dolgozatról van szerencsénk következő véleményünket beterjeszteni:

Szerző 63 lapra terjedő dolgozatának előszavában kemény szavakban ítéli el a magyar törvényhozás kodifikacionális módszerét s úgy látja, hogy abban „a hazai körülmények, viszonyok és a hazai szellem“ mellőzve vannak s sajnálva bár, de ki kell mondania, hogy a legtöbb törvényjavaslat nem egyéb, mint kompiláció idegen jogokból. „Mi kérünk jogot, — mondja, — nekünk kodifikáljanak jogot, nem a zürichi cantonnak vagy a németeknek!“ Tovább így fakad ki: „nem uraim, ez nem a magyar jognak kodifikálása, ez nem magyar jogalkotás!“

E kiindulás után várni lehetett, hogy szerző rámutat azokra az elvekre, melyek az ajándékozás

jogintézményének hazai jellegét képeznék; ámde ezt elkerülte s megelégszik azzal, hogy a zárszóban így végzi fejtegetéseit: „Utoljára is azt mondom, hogy a magyar magánjog kodifikációjánál kodifikáljanak magánjogot — Magyarországnak!“

Ez az elvi álláspont azonban éppen nem tartja vissza szerzőt attól, hogy az osztr. polg. törvénykönyvnek az ajándékozásra vonatkozó rendelkezéseit az alkotandó magyar polg. törvénykönyv számára bírálat alá vegye. Dolgozatának ez a része már komolyabb s szerzőnek részben helyes ítélő tehetségéről tanuskodik, de nem egy tévedését is elárulja. Péld. szerző egészen félre érti a 943. §. intenczióját, mikor arról azt teszi fel, hogy itt a törvénykönyv az ajándékozásnak egyedüli alakját vélte szabályozni. Félreértette továbbá a jövődő vagyon elajándékozására vonatkozó rendelkezést s nem cselekszik helyesen, mikor a maga véleményét úgy állítja oda, mintha az feltétlen meggyőző erővel birna. A halál esetére szóló ajándékozási szerződés és a hagyomány között sem ismerte fel szerző a határvonalat, minélfogva dolgozatának erre vonatkozó része is téves.

Ily körülmények között a pályamunkát a díjra érdemesnek nem találjuk, de mert szerző meglehetősen ügyességgel és kétségtelen szorgalommal készített dolgozatával komoly törekvésének kétségtelen jelét adta, szorgalmának 25 frital leendő megjutalmazását javasoljuk.

Kolozsvár, 1896. május 6. Dr. Haller Károly. Dr. Kolosvári Sándor.

A kar elfogadva a szakbírálok véleményét, e mű szerzőjének 25 frtnyi szorgalmi díjat ítél oda. A jeligés levélke felbontatván, mint a mű szerzője, Keith Ferencz, harmadéves joghallgató tünt ki.

V. Dr. Csiky Viktor és dr. Óvári Kelemen ny. r. tanárok jelentése az egyházjog köréből a 10. számú kérdésre beérkezett két pályamunkáról.

Tekintetes Kar!

A f. 1895/6. tanévre kitűzött 10. sz. pályakérdésre: „A kath. egyház alaptanai és szerkezete szerint mire terjedhet ki az autonomia? Ismertessenek az erd. kath. autonomia multja és jelene, valamint az általános magyar kath. autonomia létesítésére irányuló eddigi előmunkálatok“ — a szabályszerű határidőben két pályamű érkezett be, az egyik 701.—1895/6. jksz. alatt eme jeligével: „Reddite, quae sunt caesaris, caesari, et quae Dei sunt, Deo.“; a másik 848. jksz. alatt e jeligével: „Quod uni justum, alteri aequum.“

I.

A „Reddite“ stb. jeligés pályamű szerzője egy a pályakérdés megoldásának nehézségeit, a használt forrásokat, a munka beosztását feltüntető előszó után és az 1848-tól kezdve az általános magyar kath. autonomia létesítésére irányuló mozgalmakat felemlítő bevezetés után a munka első részében az állam és egyház közti viszony történetét, a magyar államnak az egyházhoz való viszonyát vázolja, az állam és egyház közti viszonyra vonatkozó teoriákat kritikailag méltatja, azután meghatározván a

magyar kath. egyház autonómia fogalmát, azt tárgyalja, hogy az egyházi jogok gyakorlása terén milyen jogokra terjedhet ki a laikusok befolyása, majd csoportosítja az autonómia körébe tartozó ügyeket, végül foglalkozik az autonómia kiterjedésére lényegesen befolyó kérdésekkel és az annak szervezésénél előtérbe nyomuló eszmékkel.

Egy második részben az erdélyi kath. autonómia történetét adja annak keletkezésétől a legújabb időkig, végre egy harmadik részben az általános magyar kath. autonómia létesítésére irányuló eddigi előmunkálatokat ismerteti részletesen minden egyes phasisukbon.

Az egész pályamunka 280 negyedréti lapra terjed.

II.

A „Quod uni justum“ stb. jeligével ellátott mű szerzője annak első részében tárgyalja a keresztény egyház keletkezését s jelentőségét, az egyházi hatalmat és szervezetet; a szent hatalom törvényes birtokosait; meghatározza a kath. egyház autonómiájának a fogalmát és terjedelmét.

A második részben ismerteti az erdélyi róm. kath. status autonómiájának történetét az 1000. évtől napjainkig.

A harmadik részben ismerteti a magyar kath. autonómia eredetét, feltünteti ennek fontosságát és jogosságát s részletesen tárgyalja a jelen időkig folyt kath. autonómiai mozgalmakat.

E munka 310 negyedréti-oldalra terjed.

III.

Mindegyik pályamunka az ő szerzőjének teljes elismerést érdemlő szorgalma komoly gondolkozása, értelmessége és tudományos irányu törekvése mellett tanuskodik; mind a két szerző jól határozza meg az autonomia kiterjedésének tárgyilagos körét; kimerítően és helyesen ismerteti — a kitűzött kérdésre vonatkozó irodalomnak, okmányoknak, sőt hirlapi közleményeknek is lelkiismeretes fölhasználásával — az erdélyi kath. autonomia multját és az általános magyar kath. autonomia létesítése érdekében folyt előmunkálatokat. De egyik sem fejt ki, hogy az autonomia tárgyilagos körén belül mi az egyház híveinek, mint ilyeneknek, az alanyi jogköre, mily jogokkal és e jogok milyen módon való gyakorlásával vehet részt a papi és világi elem az egyház életében; s nem tünteti föl az időről-időre felmerült mozgalmak jelentőségét, előnyös vagy hátrányos hatását.

E közös vonásokon kívül vannak a két szerzőnek egymástól szemlátomást eltérő sajátosságai is. Nevezetesen:

1. a 701. sz. pályamű szerzője a kérdés megoldásában a fősúlyt az állam és egyház közti viszonyra fekteti, mert szerinte az autonomia kérdése „az állam és egyház közti viszonyból folyó nagyjelentőségű kérdés“ (l. 6. lapon.). És ámbár alább, Aschenbriernek az autonomiáról adott fogalom-meghatározását választván vezérfonalul — elismeri, hogy „a kath. autonomia eszméjének egyik nélkü-

lözhetetlen alkatelemét képezi azon elv, hogy az önkormányzati jogok gyakorlásában a világiak is jelentékeny tért nyerjenek“ (45. l.); ámbár kijelenti, hogy „az autonomia mérvének meghatározása az egyház és hívei között való viszonytól függ“ (65. l.) és ámbár szükségesnek tartja, hogy „az autonomia szervezete harmoniában legyen az egyház institutióival“ (89. l.): mégis, míg egyfelől az állam és egyház közti viszonyt sokkal bővebben fejtegeti, semmint ez a kérdés megoldása szempontjából kívánatos, másfelől az egyház és ennek hívei közti viszonyt egyáltalán nem kutatja s az egyház alaptanait s institutióit, a melyekkel az autonomiának összhangban kell lennie, nem teszi önálló vizsgálat tárgyává, hanem egyikét-másikát csak alkalmilag említi.

Ezzel szemben a 848. sz. pályamű írója egyenesen az egyház alaptanaiból és szerkezetéből indul ki s ezek rövid kifejtése mellett forrásokra támaszkodva törekszik kimutatni, hogy az Üdvöztőtől megalapított egyházi szerkezet a népelemnek „egyenesen nem biztosít ugyan jogokat, de azért ezt nem is zárja ki“ (15. l.); és ugyanazon alaptanból meríti érveit az autonomia terjedelmének s határának megállapításánál. De nem emlékszik meg ama korlátokról, a melyeket az autonomiának az állam, a legfőbb kegyúr és a magán kegyurak jogai szabnak, a mit pedig annál is inkább meg kell vala tennie, mert az autonomia fogalomkörébe minden további körülírás nélkül az egyháznak az állam irányában való önállóságát is bevonja. Munkájának egyes helyeiből (pl. 221. l.) azonban kitetszik, hogy az autonomiának

legalább Ő Felsége kegyúri jogainak épségben tartása mellett lehet helye.

2. Az erdélyi kath. autonomia multjának tisztább és hívebb képét nyújtja a 848 sz. pályamű, semmint a 701. sz. alatti; mert a mig például ez utóbbi megelégszik a M. Therézia alatt létesült catholica commisio szervezetének s az ebben történt változásoknak s hatáskörének rövid elősorolásával: az előbbi ezenfelül ismerteti annak a Felséghez, a kir. főkormányzókhoz s más hatóságokhoz, az erdélyi püspökhöz való viszonyát s annak jogállását is.

Az erdélyi kath. autonomia jelenét illetőleg a 701. sz. mű szerzője csak az 1866—1873. tartott statusgyűlések folyását, kifejtett tevékenységét, s e tevékenység credményét ecseteli s a róm. kath. status szervezeti szabályzatának egyes fejezeteit czímiratuk szerint sorolja föl; a másik ellenben ezenfelül még a statusnak s minden egyes közegének, a hitközségeknek, az espereskerületeknek, a statusgyűlésnek s igazgató-tanácsnak a szervezetét, továbbá az iskolai autonomia rövid történetét, végül a tanárok s tanítók nyugdíjügyét, valamint az erd. róm. kath. gymnasiumok szabályzatát is minden részletében ismerteti.

3 A 701. sz. pályamű harmadik része jóval terjedelmesebb, mint a másiké, de értéke emezén jóval alantabb áll; helyes kritika nélkül halmozza abban össze a lényeges és mellékes, a jelentős és közömbös mozzanatokot, a minek következtében az eme nagy horderejű autonomicus mozgalmakat írá-

nyitó elvek nagymértékben elmosódnak; holott a 848. sz. pályamű éppen ez elveket tartva szembe előtt, csakis azokat a mozzanatokot tárgyalja, a melyek ez elveket kidomborítják.

4. Végre a 848. sz. mű szerzőjének mások véleményével szemben nagyobb az önállósága, erősebb a logikája, határozottabb az előadása, jobb az irálya, semmint a másik szerzőé.

Ezek alapján a 848. sz. pályamunkát a 701. sz. fölé kell helyeznünk; és habár a kitűzött pályakérdést nem is oldotta meg egészen kifogástalanul, azt mégis, mint elég jól sikerült kísérletet, a pályadíjra érdemesnek ítéljük.

Egyszersmind azonban tekintettel a 701. sz. pályamű írójának valóban nagy szorgalmára, kétségbe nem vonható szép tehetségére s munkájának fentebb említett előnyös oldalaira, van szerencsénk részére 60 frt szorgalmi-díjat javaslatba hozni.

Kolozsvártt, 1896 május 18. Dr. Csiky Viktor és dr. Óvári Kelemen.

A kar elfogadva szakbírálók véleményét, a 848. számú pályamű szerzőjét részesíti a 100 frtos pályadíjban. Mint e mű szerzője, Vióla Sándor, harmadéves joghallgató tünt ki.

A 701. számú pályamű szerzőjét a kar a bírálók indítványára 60 forintnyi szorgalmi-díjban részesíti. Mint e mű szerzője, Nagy Emil Pál, IV éves joghallgató tünt ki.

VI. Dr. Kuncz Ignác és dr. Lindner Gusztáv ny. r. tanárok jelentése a politikából a 11. sz. a. kitűzött kérdésre beérkezett két pályamunkáról.

Tekintetes Kar!

A politika köréből kitűzött 11. számú pályakérdésre: „A mentelmi jog politikai jelentősége az alkotmányos szabadság különböző fázisaiban és annak viszonya a törvény előtti egyenlőséghez úgy rendszeti, mint törvénykezési szempontból“, két pályamű érkezett 911. és 989. számok alatt.

A 911. szám alatt érkezett 136 lapra terjedő pályamunka jeligéje: „Comitia vero quiete, ac iuxta publica regni statuta peragantur. 1625: LXII. t. cz. 2. §.“

Pályázó dolgozatának első részében ismerteti a mentelmi jognak közjogi természetét, történetét és politikai jelentőségét, a második részben pedig annak viszonyát a törvény előtti egyenlőséghez.

A nemzet függetlenségéből származtatja a parlament függetlenségét, a mely alatt érti a parlament mentelmi, vagyis szabad működési jogát. Tehát, mint már ebből kitűnik, a mentelem alatt magát a szabad működési jogot érti; nem pusztán annak egyik biztosítékát.

A parlament e jogát, a pályatétel félreértése folytán, bővebben nem kívánja tárgyalni, de föl-
említését szükségesnek látta, mint azon alapét, a melyből az egyes képviselők mentelmi jogát származtatja.

A mentelmi jog tartalmát részint abban látja, hogy a parlament tagjai a parlamentben és bizottságaiban mondott beszédekért és adott szavazataikért a parlamenten kívül feleletre nem vonhatók, részint abban, hogy a parlament tagjait, tettenérés

esetét kivéve, letartóztatni nem szabad s ellenük bűnvádi eljárást csak mentelmi joguk fölfüggesztése után lehet indítani.

A mentelmi jognak jogos korlátai gyanánt említi a „neutralis“ államfőnek vetőjét, az elnapolás és föloszlatás jogát, az elnöki jogokat, továbbá a szólásszabadsággal visszaélő tag ellen magának a parlamentnek megtorlási jogát, végül a cloture-t, a mely utóbbit föltételesen helyesli.

Ellenben a mentelmi jognak jogtalan korlátai pályázó szerint az utasítási rendszer, a választók bizalmatlansági szavazata, a reversalisok, a túlhajtott pártfegyelem.

A mentelmi jognak pályázó által fölsorolt ezen jogos és jogtalan korlátaiból még inkább látható, — a mire már előbb úaltunk, — hogy ő a mentelmi jog fogalmát szertelenül kiterjeszti. Csak így lehet például az államfő említett jogaiban a mentelem korlátait fölfedezni. E fölfogás szerint azonban a két kamarai rendszert is ugyanazon korlátok közt kellett volna említenie. Az igaz, hogy a politikai hatalmak jogkörei egymást korlátolják, csak-hogy e korlátok a pályázó által említett esetben a parlament jogkörére vonatkoznak és nem e jogkörnek biztosítékaira általán s a mentelemre különösen. Pályázó fogalmilag azonosítja a biztosítékot és a biztosítandó jogot.

Más irányban is nagyon kiterjeszti a mentelem fogalmát. A parlamenti szabad működésnek nem minden biztosítéka mentelem. A cloture, az utasítási rendszer, a parlament tagjainak díjazása nincs semmi

összefüggésben a mentelemmel; mert hisz különben a hárszabályoknak a parlamenti szabad működésre vonatkozó szakaszai nem lennének egyebek, mint objectiv mentelmi jog. A pártfegyelem, ha gyakorol is bizonyos moralis kényszert, a mentelmet nem sérti. Egészen más, ha az a klubbok terrorismusává fajúlna. Sőt nem is kell minden ellen biztosítani, a mi esetleg a parlamenti tag tetszésével vagy érdekével ellenkezik. Így a választókat (természetesen nem a választó kerületet) illeti a szabad kritika, épp úgy, mint a többi polgárt. Lehet ez kellemetlen, de a mentelmi jogot épp úgy nem sérti, mint a tudomány szabadságát nem sérti a tudományos kritika.

Szerző maga is elismeri, hogy a mentelmi jog megsértése a parlamenti tag szabad működésének meggátlására irányuló cselekmény. Csakhogy ehhez nem ragaszkodik következetesen, mert feledi, hogy meggátolni valakinek szabad működését (pl. hatalom, üldözés, fenyegetés, inzultálás által) és befolyást gyakorolni arra, éppen nem azonos fogalmi kör. Az utóbbi ugyanis véghetetlenül messzebb terjed. A köz- és magánéletben milliónyi érdek gyakorolhat immoralis befolyást elhatározásunkra. A törvény azonban csak a legkiválóbb eseteket veheti tekintetbe a végből, hogy a parlamentet lehetőleg kiemelje az érdekharcból. De ezen intézkedések nem a mentelmi jog kifolyásai, sem az egész parlament, sem egyes tagjai szempontjából. Pályázó annyira megy, hogy a mentelmi jog elemeinek kifejtésénél (15. és 16. lap) még a megvesztegetést is a parlamenti kötelességek akadálytalan teljesítésének gátja

gyanánt hozza föl. Ily módon baráti, családi stb. viszonyokból is támadhatna a mentelem megsértése.

Egyéb a dolog lényegére vonatkozó tévedésekkel és hiányokkal is találkozunk a pályamunkában. Így a 38. lapon a Wilkes-féle esetben a parlamenti tag mentelmi jogának megsértését látja. Eszerint tehát az egyes parlamenti tagnak mentelmi joga van magával a parlamenttel szemben is. Mindenesetre szükséges lett volna ezt az állítást jogászilag összeegyeztetni az egyes tag mentelmének fönnebb említett származtatásával, valamint azzal is, hogy a ház a maga tagjait feleletre vonhatja a parlamentben mondottakért. Azt fölösleges hangsúlyozni, hogy az említett esetben az angol alsó-ház jogsértést követett el úgy Wilkes, mint választói ellen. De ha pályázó ezt mentelemsértésnek veszi, s ezzel egy elvi jelentőségű tételt állt, akkor ezt tudományosan indokolnia kellett volna.

Azt javasolja pályázó, hogy a mentelmi jog fölfüggesztését nem magára a parlamentre, hanem valamely más, nem érdekelt testületre kellene bízni.

Ezzel pályázó a törvényhozást alárendeltségi viszonyba helyezné; a mentelemnek pedig megsemmisítené minden politikai jelentőségét főleg oly idők szempontjából, mikor arra legnagyobb szükség van. Pályázót az a divatos fonákság vezette tévútra, mely a rendes bírászkodás egy nagy elvét (hogy senki se ítéljen saját ügyében) átvitte a közigazgatási bírászkodásba. Csakhogy pályázó ezt a privatizáló, mindent magánjoggá változtató irányt a törvényhozásra alkalmazva, végletekig megy.

Hogy pályázó mily elhamarkodva írta dolgozatát, abból is kitűnik, hogy a parlamenti praxisra nézve oly ellentétes nézeteket nyilvánít, mintha nem néhány lap választaná el ezeket a nézeteket egymástól, hanem évek során szerzett ellenkező tapasztalás. Így a 124. lapon nem kerül neki nagy fáradtságába a mentelemmel úzótt legsúlyosabb visszaéléseket elképzelni, míg a 136. lapon dolgozatának végső szavai szerint „a mai viszonyok között nem képzelhető, hogy a parlament tagjai közül bárkinek is mentességet adjon, ha zaklatást főnforogni nem lát.”

Azt a kérdést sem oldja meg pályázó, hol van az a választó vonal, mely a mentelmi jog alkotmányos gyakorlását a birói hatalomtól elkülöníti és a melyet a hatalmi ágak alkotmányos viszonyának sérelme nélkül átlépni nem lehet. A bíróságokhoz való viszonyt meglehetősen részletesen és mégis hiányosan tárgyalja. Magyar kútforrása (Jellinek A.) figyelemzethette volna őt a fölmerült főbb kérdésekre.

A mentelmi jog politikai jelentőségéről szóló VI. fejezet hemzseg az alkotmányos szabadságra vonatkozó helytelenségektől, de néhány sorban találóan rámutat arra, hogy mily korszakokban legfontosabb a mentelmi jog.

Tiszteletteljes véleményünk szerint tehát pályázónak nem sikerült a pályatételt kellően megoldani s így a pályadíj kiadását nem indítványozhatjuk.

De tekintettel pályázó történeti és irodalmi tanulmányára és különösen arra, hogy a főbb államok mentelmi intézményeit ismerteti, bátorkodunk tisztelettel indítványozni, hogy a tekintetes Kar pályázónak buzdításul 50 frt szorgalmi-díjat adni méltóztassék.

A 989. kari szám alatt érkezett másik pályamű jeligéje: „Minden közjog a nemzet joga. (Kuncz.)“

Bizonynyal a ritkább esetek közé tartozik, hogy valaki tudományos pályamű gyanánt olyan fércmunkát merészellen benyújtani, mint a milyen az idézett jeligét viselő dolgozat.

Igaz, hogy a tehetség itt-ott mutatkozik s az összehordott, oda nem tartozó dolgoknak zürzavarából a mentelmi jogra vonatkozó néhány helyes állítást lehet kihalászni, de mindez csak csekély részét teszi a rosszul szerkesztett, olykor érthetetlen, gyakran vizenyős és mindig a végtelenbe csapongó mondatfűzésnek, a mely nem egyébre való, mint 115 lapnak betükkeli betöltésére.

Pályázó a mentelmi jogot az államnak a törvényhozásban nyilvánuló souverainitásából származtatja. Annak körére nézve a hazai gyakorlatot fogadja el, bár tollhibából vagy felületesség folytán az 1-ső pontot (a 7-ik lapon) úgy szövegezte, hogy a házban a parlamenti tag által elkövetett bármely büntető jogi tény e pont alá volna vonható. Kihagyta ugyanis az 1867-ik évi 10 tagú bizottságnak általa alapúl vett véleményes jelentése 1-ső pontjában „az országgyűlési tag“ után következő ezen közelebbi megjelölést: „mint olyan.“ Említendő egyébiránt, hogy pályázó néhány lappal alább (14) a mentelmi jog lényegét már az országgyűlési tagnak minden befolyástól való mentesítésében látja (!), majd a következő lapon csak „illetéktelen“ befolyástól tart.

A mentelem ősrégi gyökerét a törvény őreit és magyarázóit illető tiszteletben keresi, melyet

azonban később (37. l.) csak átviteli értelemben tekint mentelemnek. Annak további fejlődését a magyar alkotmánytörténet körében elég részletesen tárgyalja, de a többi államot alig érinti.

Mikor a magyar nemesek személyesen jelentek meg az országgyűlésen, akkor pályázó szerint az immunitás „kevésbé érvényesült, mert a gyűlésen kívül csak a jobbágy fenyegethette esetleg, az pedig nem számított.“ (39. l.) De mivel a nemesek közt korteskedések előfordulhattak, nehogy az illető nemes erőszakkal pártcélokra fölhasználtassék, és, mint pályázó kifejezi magát, „lelkiismereti szabadsága“ megrövidíttessék, mindenesetre intézkedések történtek már akkor is. Kiemeli, mily előkelő szerepet játszott alkotmányküzdelseink korában az országgyűlés függetlenségének biztosítása. Végül hosszas és részben igazán furcsa fejtegetésben azon különben helyes nézetet vallja, hogy a jogos határokon belül gyakorolt mentelmi jog, a melyet jövőre is szükségesnek tart, a törvény előtti egyenlőséggel nem ellenkezik.

Egészen fölösleges volna bővebben foglalkozni ezen pályamunkával, a mely közel jár a tudományos tárgyalás parodiájához, s ennél fogva tiszteletteljes véleményem szerint nem érdemel sem pályadíjat, sem szorgalmi jutalmat.

Kolozsvár, 1896. május 3-án. Dr. Kuncz Ignác. Dr. Lindner Gusztáv.

A kar elfogadva a szakbirálók véleményét, a 911. számú pályamű szerzőjét 50 frtnyi szorgalmi díjban részesíti. A jelíges levélke felbontatván, abból

Grandpierre Emil harmadéves joghallgató tünt ki. A 989. számú pályamű jelíges levélkéje elégettetett.

VII. Dr. Pisztóry Mór és dr. Vályi Gábor ny. rend. tanárok jelentése a nemzetgazdaságtanból a 12. sz. a. kitűzött kérdésre beérkezett egyetlen pályamunkáról.

Tekintetes Kar!

A nemzetgazdaságtan köréből kitűzött 12. sz. pályakérdésre egy pályamű érkezett, mely a kitűzött pályakérdést csak nagyon hiányosan és felületesen oldja meg. A pályakérdés főczélja az volt, hogy Quesnaynek a földjövedelemre és Turgotnak a tőkejövedelem képződésére vonatkozó elméletét vegye alapúl és kiindulási pontúl, de éppen ezeknek idevonatkozó tanai vannak a pályaműben a leghiánysabban ismertetve. Szerző Quesnay-nek csak általános alaptételeit ismeré, melyek azon elveket foglalják magukban, melyek szerint egy földmivelési ország kormányozandó, Turgotnak pedig csak a javak keletkezése és megokolására vonatkozó értekezését használja föl, mely épen a kitűzött kérdéssel foglalkozik legkevésbé. A pályakérdés helyes megoldásához Quesnay „*tablaux économiques*“-jének és Turgotnak mint limoges-i kormányzónak a kamatvétel érdekében tett fölterjesztésének ismerete mulhatlanul szükséges volna. Szerzőt úgy látszik nyelvismereteinek hiánya akadályozta meg ebben, s így tőle több eredmény nem is volt várható. A műből kitűnik ugyan, hogy Szerző Smith Ádám művének

két első kötetét szorgalmasan tanulmányozta, de azért értekezésének Smith Ádámra vonatkozó része is nagyon zavaros és a kérdéshez nem tartozó részleteket foglal magában, s így a pályadíjra érdemesnek egyáltalán nem tarthatjuk.

Tekintve mégis a pályázó igyekezetére, melyet a mű megírása által tanusított, tekintve az egykorú gazdasági állapotok helyes jellemzésére és a pályázatoknak különben is csekély számára, bátorkodunk indítványba hozni, hogy a szerző 30 frt jutalomban részesíttessék.

Kolozsvár, 1896. május 18. Dr. Pisz t ó r y M ó r,
Dr. V á l y i G á b o r.

A kar elfogadva bírálók véleményét, a mű szerzőjét 30 frtnyi szorgalmi díjban részesíti.

A jeligés levélke felbontása e mű szerzőjéül Bakó András harmadéves joghallgatót tünteti föl.

VIII. Dr. Vályi Gábor és Dr. Pisz t ó r y M ó r ny. r. tanárok jelentése a statisztikából a 13. sz. a. kitűzött kérdésre beérkezett egyetlen pályamunkáról.

Tekintetes Kar!

Azon 145 lapra terjedő pályamű, mely a 13. számú statisztikai pályakérdésre: „Mutattassék ki statisztikai adatokkal hazánk haladása a műipar terén 1867 óta, kapcsolatban azon körülmények méltatásával, melyek e haladást előmozdították vagy akadályozták“, 990—1895/6. szám alatt a következő jeligével adatott be: „Az ipart nevelni kell oktatás, buzdítás, példák és jó munkák által“, — egész sikerültnek nem mondható.

Úgy látszik, hogy szerző nem elég jártas a statisztika elméletében, nem ismeri eléggé a statisztika módszerét és technikáját, s így nincs egészen tisztában avval, hogy céljára minő statisztikai adatokat kell felhasználnia, azokat hol kell keresnie s miképen feldolgoznia.

Az adatokat nem a statisztikai forrásművekből közvetlenül meríti, hanem egyszerűen kiírja egyes kézikönyvekből, legtöbbször a Láng-féléből s a közgazdasági és statisztikai évkönyv egyik nem épen újabb évfolyamából. Adatokat különben elég bőven közöl egyes helyeken, de kellő megválogatás, összehasonlítás és feldolgozás nélkül.

Különösen kifogásolandó, hogy a 60-as évek végéről alig közöl adatokat, 1890-en innen pedig épen semmit, s az 1890-iki népszámlálást, a mely pedig ipari tekintetben is nagy fontosságú, meg sem említi.

Az ipari haladást előmozdító okok közül többet helyesen sorol fel, de ezeket sem osztja be helyesen az általános és különös okok csoportjába, s mindenikkel nagyon röviden, alig pár szóval végez. Némely fontos okot pedig épen nem említ fel, pl. azon törvénycikkeket, melyekben jelentékeny adómentesség biztosított bizonyos ipari vállalatok részére, s melyek arra nézve is felvilágosíthatnák volna a szerzőt, hogy hazánk épen melyik iparágnál van hátramaradva, minthogy ezek ott névszerint fel vannak sorolva.

A haladást többször a behozatal és kivitel adataival akarja feltüntetni, de azt nem vizsgálja,

hogy ezen az alapon általában lehetséges-e a tájékozódás, s hogy vajjon hazánkra, mint nem önálló vámterületre nézve a külkereskedelmi forgalom megbízhatóan kimutatható-e? Nem látszik tudomással bírni az 1881. évi 13. tcz.-ről sem, s ezért az azóta és azelőtt kiadott árúforgalmi adatokat egészen egyenértékűnek veszi; magát a hivatalos nagy árúforgalmi kimutatást pedig nem is látta.

A haladást akadályozó okokat csaknem teljesen mellőzi, s pl. a közös vámterület és vámtarifa befolyásának mérlegelésével épen nem foglalkozik.

Az egyes iparágak tárgyalásánál is meglehetősen felületességgel jár el, s pl. a művészeti ipar czíme alatt csupán a nyomdaipart tárgyalja, s csak a fényképészetre nézve említ még meg egyetlen adatot. A nyomdászatra nézve azt is felemlíti, hogy ez inkább virágzik a hegyvidéken, mert „az alföldi városokat a török-korszak viharai nagyon megviselték, s irodalomra bizonyára kedvök nem volt“.

Egyes iparágaknál a termelés mennyiségét is említi, de azon kérdéssel, hogy mely iparágaknál s miért és mely alapon lehetséges a termelés mennyiségét is kimutatni, szintén nem foglalkozik.

Mig e szerint sok fontos dolgot mellőz vagy nem fejt ki eléggé, kitér oly kérdésekre is, melyek mellőzhetőek lettek volna. Így pl. ismételten szól, de felületesen az iparágak szétoszlásáról; de adatokkal ezt sem világítja meg kellőleg s egy helyett összezavarja a munkamegosztással, midőn az óragyártást hozza fel például. Midőn pedig azt említi, hogy némely iparág ott fejlődik, hol a nyers anyag elő-

fordul, helytelen példákat is hoz fel, s a statisztikai adatokat itt is mellőzi; az olcsó tüzelő anyag befolyását pedig egészen tekinteten kívül hagyja. A mesterséges bor gyártására nézve azt állítja, hogy az nálunk nem fordul elő, mivel itt még most is van elég bor s így arra nincs szükség; a mesterséges borgyártásról szóló törvényről azonban nincs tudomása. Kitér hazánk ipari hátramaradásának régebbi okaira is, de ezek között nem emeli ki az 1848 előtti vámrendszer káros befolyását. Össze akarja hasonlítani hazai iparunkat a külföldivel is, s erre nézve tesz néhány helyes megjegyzést is, de itt is többnyire statisztikai adatok nélkül, csak általános szólamokkal dolgozik.

Egyes helyeken feltűnő téves állítások is fordulnak elő; így pl. azt állítja, hogy az észak-amerikai egyesült államok területének a nyugati része a sűrűbb népességű; midőn pedig arról szól, hogy Magyarországnak nincs része a gyarmatosításban, ezt teszi hozzá: „hacsak nem vesszük azt a kis helyet a Szuez-nél gyarmatnak, a miben azonban csak mint az osztrák magyar monarchia része, tagja vagyunk részesek.“

A dolgozat irálya is pongyola, s néhol nagyon sajtáságos, sőt érthetetlen mondatok is fordulnak elő. Midőn a városi iparosok százalék-számáról szól, ezt teszi hozzá: „A mi tehát kicsi szám, arányítva például Angliához, a hol London egymaga jelenleg egész Nagy-Britanniának lakosságát képezi.“ Midőn az ipari fejlődés alapját tárgyalja, így folytatja: „És valamint mindennek az életben két alapoka

van: egy subjectiv és egy objectiv, mely objectiv azonban mégis elsőbbséggel bír, úgy összfejlődési processusunknak is két alapoka volt: az alkotmányosság és a nemzeti erő.“

Ily hiányok és hibák mellett a pályadíj kiadásáról természetesen szó sem lehet; minthogy azonban a dolgozatból látszik, hogy a szerzőnek van tehetsége s bizonyos általános tájékozottságot szerzett is magának a pályakérdés tárgyáról, melynek fontosságát kellően és egyes helyeken bizonyos lendülettel tudja kiemelni: méltónak tartjuk a szerzőt arra, hogy tehetsége és szorgalma további buzdításául némi szorgalmi jutalomban, legfelebb 30 forintban, részesíttessék.

Kolozsvár, 1896. május 17. Dr. Vályi Gábor,
Dr. Pisztóry Mór.

A kar elfogadva bírálók véleményét, e pályamű szerzőjét 30 forintnyi szorgalmi díjban részesíti. A jeligés levélke felbontatván, abból Keith Ferencz harmadéves joghallgató tűnt ki.

A kolozsvári m. kir. Ferencz József-tudományegyetem jog- és államtudományi karának 1896. május 18-án tartott IX-ik rendes üléséből. Dr. Lindner Gusztáv, e. i. dekán.

Az orvostudományi kar jelentése.

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Az 1895/6. tanévre a kolozsvári egyetem orvosi kara 14 pályakérdést tűzött ki Kolozsvár szab. kir. város alapítványából.

A szabályszerű határidőn belül 5 pályamunka nyújtatott be, még pedig a közegészségtanból, az elmekórtanból, a belgyógyászatból, az élettanból és az általános kórtanból kiírt pályakérdésekre egy-egy pályamunka.

A beérkezett dolgozatok szaktanároknak adatk ki bírálati jelentéstétel céljából; e jelentések a karnak 1896. május 15-én tartott IX. rendes ülésében tárgyalattak és egyhangúlag elfogadtattak.

Karunk a bírálati jelentéseket egész terjedelmükben, valamint az ezek alapján egyhangúlag hozott határozatokat a következőkben terjeszti tisztelettel a tekintetes tanács elé:

Tekintetes Tanártestület!

A közegészségtanból „A kolozsvári piaczi tej egészségügyi szempontból“ címen pályakérdés tűzetvén ki, beérkezett egy pályamunka „Az élet munka nélkül halál“ jeligével el-

látva, a melyre nézve következőket van szerencsénk előterjeszteni:

A munka nagyobb négyrétű papirosra írva, 33 oldalra terjed s több magyarázó rajzzal van ellátva. 15 féle, részben tehén-, részben bivaly-tej vizsgálatára terjed ki. A mint maga a pályázó mondja, az egyes próbák beszerzésénél kellő óvatossággal járt el s azok származásáról az elárúsítók házánál maga győződött meg. Vizsgálatainál mindazokra az alkatrészekre kiterjeszkedett, a melyeket manapság egy tej analysisénél szükségesnek tartunk.

Meghatározta a tejnek fajsúlyát, a víz és szilárd alkotórészeknek mennyiségét, zsir, casein, albumin, tejcukor és sóknak százalékos megoszlását. Mind ezt pedig különböző módszerekkel, a melyeknek igénybevétele által egyik vizsgálatával a másikat igyekszik helyesen ellenőrizni. Kutatta ezenfelül a tejhamisítások szokásos módjait, kereste salicylsav, borax, szóda, salétromsav, keményítő-liszt, mész, kréta, gipsz hozzákeverésnek nyomait, figyelemmel volt az esetleges lefelezésre. Nagyjában kiterjesztette figyelmét arra is, vajjon nem kerül-e beteg állattól származó vagy esetleg már megromlott tej elárúsításra, a mely része dolgozatának annyiban kifogás alá eshet, hogy a tejnek esetleges bakterium-tartalmára nem terjesztette ki figyelmét. Vizsgálatai közben szigorúan ragaszkodik a tudományosan megállapított vizsgálati módszerekhez s ezeket egy tejnek vizsgálatával kapcsolatosan részletesen ismerteti. A többi 14 fajta tejre nézve az elért eredményeket táblázatba összefoglalva adja, a mi magyarázatául

szolgál annak, hogy munkája, daczára a számos vizsgálatnak, aránylag rövidnek látszik. A mi eredményeit illeti, a vizsgált tejek nagyrészt elég jóknak találta és csak egy esetben sikerült kevés víz hozzákeverésével elkövetett hamisítást kimutatni.

A pályamunka tanúságot tesz arról, hogy szerzője a tejvizsgálati módszereket behatóan tanulmányozta, azokat gondosan alkalmazza s eredményei a megbízhatóság látszatával bírnak. Munkája nagy szorgalom és kellő kitartásról tesz tanúságot, irálya elég jó, könnyen érthető.

Mindezekhez képest „Az élet munka nélkül halál“ jeligével ellátott pályamunkát a kitűzött pályadíjban való részesítésre érdemesnek tartjuk.

Kolozsvár, 1896. május hó 15. Dr. Kenyeres Balázs, előadó. Dr. Purjesz Zsigmond.

E bírálati jelentést a kar egyhangúlag elfogadván, „Az élet munka nélkül halál“ jeligéjű pályamunkának az 50 frt jutalomdíjat odaitéli. A jeligés levélke felbontatván, kitünt, hogy a nyertes munka szerzője Balázs István, math. term. tud.-kari rendes hallgató, kinek az 50 frt jutalomdíj kiadatni határozatik.

Tekintetes orvoskari tanári testület!

Az elmekórtanból az 1895/6. tanévre kitűzött jutalomkérdésre: „Tanulmányoztassanak kísérletileg és összehasonlításban az ép és kóros elme individualis sajátosságai a gyakorolhatóság és fáradékonyság szempontjából“ 525—1895/6.

orvk. sz. alatt egy pályamunka érkezett a következő jellegével: „*Quid facere potui, feci.*“

A dolgozat 73 írott 2-rét lap terjedelmű. Mellékletként 14 darab nagy tábla s azokon 81 szépen sikerült graphikus felvétel csatoltatott.

A munka két lapra terjedő előszóval kezdődik, melyben pályázó megokolni igyekszik azt a körülményt, hogy a pályakérdéssel, annak egész terjedelmében, nem foglalkozott. Dereka két részre oszlik. Az első részben az associatio funkciót ismerteti, mint a melyek a kutatás tárgyait fogják képezni, valamint a munkaterv vázlatát adja, mely szerint a kísérletek végbevitettek. A második rész a kísérleti adatokat tárgyalja és az ezekből levonható eredménynyel számol el.

A tulajdonképeni dolgozat — minden irodalmi ismertetés nélkül — a reflexfunkciók méltatásával kezdődik. Tagolja röviden a reflexpályák szakaszait, az introjectiót, associatiót és exjectiót, hogy végső conclusióként azt bizonyíthassa, miszerint a pályakérdés kísérleti anyagát főleg az associatio folyamatai képezhetik. E föltevésből kiindulva, első sorban ez utóbbiak ismertetésével foglalkozik. Ezen ismertetésben a Lechner által követett beosztáshoz ragaszkodik. Megkülönbözteti a mástársítást (heterosociatio) a sajátársítástól (autosociatio) és ezek mind-egyikét ismét elsődlegesre és másodlagosra osztja fel. Ebből kifolyólag a társításnak négy fő alakját különbözteti meg: a felismerést (gnosia), az ítéletet (nusia), a figyelmet (prosexia) és az emlékezést (mnesia).

A társítás eme négy folyamatával ezután még részletesen is foglalkozik. A felismerést, mint heterogén és primär folyamatot, a külvilági ingerek keltette érzések összetársulására vezeti vissza s azért inger-társításnak is nevezi. Ha ezen társítási folyamat újabb társulásnak válik okává, a heterogén és secundär származású ítélet, mint együttársítás jön létre. A belső érzésekből fakadó autogen figyelem a primär eredésű öntársítást keletkezteti. Ebből pedig secundär folyamatként az emlékezésnek, azaz éntársításnak műveletei származnak.

Az associatio e négy alakjának jellemzése után áttér azon kísérleti berendezésnek leírására, a melynek segédelmével a mondott műveletek egyéni sajátságait kifürkészni iparkodott. Kísérletei lényegükben időmérések. A másodpercznek azt az ezredrészét kereste, a mely egy-egy ily elemi művelet végbevételéhez szükséges. E célból az illető műveleteket a kísérleti egyénnel 10—10 perczen át folytonos egymásutánban ismételtette. Egyúttal arra alkalmas jelző-készülékkel, valamint időt jelző ingával körben forgó kormozott végtelen papírra feljegyeztette egyrészt a végbement műveletek számát, másrészt azt az időt, mely 1—10 ily művelet végbevételéhez szükséges volt. A felhasznált 10 percznyi, azaz 600.000 $\frac{1}{10}$ -át tartalmazó időt felosztotta a kapott műveletek számával, megnyervén így az egy-egy associatióhoz igénybe vett idő ezred-másodperczeinek számát. E szám adta meg a kulcsot a jelzett associatiók egyéni sajátságainak meghatározásához. A felvételek egyrészt pihent elméjű egyé-

neken, másrészt szellemi munka vagy testi fárasztás után eszközöltettek. A testi fárasztás Gärtner-féle ergostat segédelmével történt.

Összesen 27 felvétel eszközöltetett és pedig 20 egyénen, kik közül 3 elmebajos volt. Nők felvétel alá nem kerültek. A kísérleti egyének életkora 11 és 36 év között váltakozott. A foglalkozás, tanultság, családi állapot, nemzetiség tekintetbe nem vétetett. Hasonlóan figyelmen kívül maradt a felvétel napszaka is. A gyakorolhatóság tényével pályázó szintén nem foglalkozott, ebbeli mulasztását avval indokolja, hogy az ehhez szükséges kísérleti berendezés szolgálatára nem állott.

A talált eredményeket két csoportba osztja: I. az épelméjűek; II. az elmebajosok értelmének individualis sajátságaira. Az előbbieneket ismét három alcsoportra különíti, t. i. olyanokra, melyeknél a mérések 1. testi fárasztás nélkül, de szellemi munka után végeztek; 2. testi fárasztás után eszközöltettek; 3. testi, lelki pihenés után hajtattak végre. Valamennyit ezenfelül két osztályra választja szét, melyek elsejébe a 11—15 éveseket, másodikába pedig a 16—25 éveseket sorozza.

Az egyes csoportok adataiból átlagokat von. A mediumok individualis sajátságait figyelmen kívül hagyva, csak a kapott átlagokat hozza egymás között, valamint az elmebajos egyéneken nyert átlagokkal viszonyba. Végezetül egy meggyógyult elmebajosnak betegség előtt és betegség után nyert adatait méri egymással össze.

Áttérve a kísérletek számokban nyert ered-

ményeire, az egyes főfunctiókra vonatkozólag a következő időtartamokat számítja ki: felismerés 454.44, ítélet 1615.58, figyelem 1958.91, emlékezés 85,493.60 ezredmásodperc. Ezen alapszámokkal szemben a további kísérleti adatok eltéréseket mutatnak. Szellemi munka után t. i. az associatio primär functioi több időt vesznek igénybe, azaz nehezebben mennek végbe, mialatt a secundär functioi tetemesen megrövidülnek. Evvel ellentétben a test izmainak elfáradásával a primär functioi rövidülnek és a secundär-ek hosszabbodnak meg, ez utóbbiak közül kivált az emlékezésnek tényei. Teljes pihenés után valamennyi functio időbeli hossza kisebbedik, csupán az ítélet folyamatai tesznek kivételt. Ezek ugyanis elég tetemesen megnehezülnek. Egymáshoz viszonyítva a talált eredményeket, úgy látszik, hogy a szellemi elfáradás kihatása főleg a primär műveletekre terjed ki, a testi elfáradásé pedig a secundär folyamatokra, megnehezítvén azokat. A pihenségnek ellenben különösen a primär associatiók megkönnyítésére van befolyása. E szerint a szellemi munka túlzásai a felismerés és figyelem képességeit csökkentik, míg a testi munka fokozódása az ítéelő és emlékező tehetség rovására megyen. A pihenés első sorban a felismerő és figyelő képesség restaurációjához vezet.

A pályamunka további adatai értelmében az életkornak szintén lényeges befolyása van az associatiók lepergésére. A fiatalabb években általában gyorsabban létesülnek az elsődleges képzettársítások, a felismerés és a figyelem. A kor előhaladásával

pedig a másodlagos associációk könnyebb keletkezésének nyújtatik előny, azaz az ítélet és az emlékezés tényei gyorsúlnak. E viszony legprágnásabban a testi fáradás után jut kifejezésre. Szellemi munka után részben megfordul, a mennyiben ekkor fiataloknál a primär felismerés, idősebbeknél ellenben a secundär emlékezés associatioi merülnek ki gyorsabban. Pihenés után átlag az idősebbek társítási képessége minden irányban sokkal inkább könnyű meg, mint a fiataloké.

Pályázónak csak négy erre alkalmas elmebajos egyén állott rendelkezésére. Az ezekről felvett adatok ennél fogva csak keveset bizonyítanak. Mindazonáltal annyit kiolvashatni belőlük, hogy az elmebajosok képzettársításai, kivéve az ítéleteket, lassubb lefolyásuak. Legtetemesebb e lassubbodás az autogen functiók körében, melyek közül a figyelem majd háromszor, az emlékezés majd kétszer annyi időt vesz igénybe, mint az épelműjeuknél. Igazolják mind ezt az elmebajából kigyógyúlt egyik médium számadatai, melyek a betegség után csakugyan ismét az épelműjeuk eredeti átlagaira estek vissza. Csupán az emlékezés folyamataiban mutatkozik elmaradás, a mit esetleg a jelen volt betegség természete magyaráz.

Áttekintve e kísérletek adta eredményeket: el kell ismernünk, hogy azok, tekintve a heterogen és autogen functiók különválasztását, valamint az elsődleges és másodlagos eredet feltüntetését, egészen újak. Bár pályázó elmulasztotta levonni mind azt a következtetést, a mely a nyert új számokból

ki lett volna olvasható; bár sem a kérdés irodalmával nem foglalkozott, sem a képzettársításoknak általa követett osztályozását élettanilag bizonyítani, avagy elbírálni nem iparkodott; és bár a kitűzött kérdést egész terjedelmében nem tanulmányozta: dolgozata a pályakérdésnek nemcsak megfelel, hanem mivel egy nagy horderejű kérdésre önálló kísérletek alapján új világot vet, a fáradságos kísérleteket kitartó szorgalommal végezte, adatait helyesen csoportosította, jól megfigyelte, sőt eddig egészen ismeretlen tényeket világított meg: dicséretes munkát végzett. Azon körülmény, hogy a pályamű összeállításában, eredményeinek megokolásában, egyes számadatok hiányos kiszámításában és a nyelvezet fogyatékoságaiban a kezdőre vall, a munka lényegének nem szolgál különös hátrányára.

Tekintetbe véve mindezeket, tisztelettel javasoljuk a tek. orvoskari tanári testületnek, hogy a „Quid facere potui, feci“ jeligéjű dolgozat szerzőjének a kitűzött pályadíjat kiadni méltóztassék és figyelembe véve a nagy gondot, hosszú időt és sok fáradságot kívánó kísérletek tetemes számát, valamint a készített felvételek csinos, tiszta kiállítását, az 50 forintos pályadíjat a netalán rendelkezésre álló fölöslegből 30 forinttal megtoldani szíveskedjék.

Kolozsvár, 1896. május hó 13-ikán. Dr. Lechner Károly, mint szakbíró. Dr. Udránszky László, mint társbíró.

E bírálati jelentést a kar egyhangúlag elfogadván, a „Quid facere potui feci“ jeligéjű pályá-

munkának az 50 frt jutalomdíjat 30 frt felüljutalmazással odaítéli. A jelíges levélke felbontatván, kitünt, hogy a nyertes munka szerzője Balázs Endre, II. éves orvostanhallgató, kinek a 80 frt jutalomdíj kiadatni határoztatik.

Tekintetes orvostanári kar!

525—1895/6. orvk. sz. a. az 1895/6. tanévre kitűzött ily című pályakérdésre: „Vizsgáltsék a vizelet acetontartalmának diagnostikai értéke“, egy pályamunka érkezett be, melyről a következőkben van szerencsénk jelentést tenni:

Szerzőnek munkája 105 oldalra terjed; ehez van mellékelve 14 tábla, mely a kísérleti meghatározásokat columnákban összeállítva mutatja ki, és 36 tábla, mely a vizsgálatokat graficusan tünteti fel.

Az első 17 oldalon szerző az irodalom alapján az acetontulajdonságainak leírásával és az acetoneleketkezés viszonyaival foglalkozik.

Ezek után az acetonuria osztályozásáról szól és felemlíti, miszerint azon bántalmak szerint, melyek mellett acetonuriát észleltek, megkülönböztetik 1. a lázas acetonuriát, 2. a diabetikusok acetonuriáját, 3. a carcinoma folytán fellépő acetonuriát, 4. az éhezők acetonuriáját, 5. psychosisoknál jelen levő acetonuriát és 6. az aceton-autointoxicatio alakjában fellépő acetonuria sui generis-t.

A dolgozat II. fejezete az acetonreactioival foglalkozik és pedig úgy a nativ vizeletben, mint a vizeletdestillátumában való kimutatásával. Fel-

említi a Lieben, Gunning, Legal, Reynolds, Chautard, Penzoldt-féle reactiót, míg az aceton mennyileges meghatározására nézve a Kraemer, Jacksch, a Messinger, Huppert-féle eljárást, mely utóbbit alkalmazta pályázó is mi mellett mindama cautelákat szem előtt tartotta, melyeket Messinger, Huppert, Salkowski s mások az eljárás lehető pontossága szempontjából előírnak.

Ezután részletesen leírja az általa követett eljárást, megjegyezvén, hogy észlelésre csak oly betegek vizeletét használta, kik szeszes italt az észlelés tartama alatt nem kaptak, miután azt tapasztalta e czélből tett kísérletei alapján, hogy míg egészségeseknél — ha ezek szeszes italt nem isznak, — körülbelül 0.6 mgrm az aceton mennyisége 100 cm³ vizeletben, addig mérsékelt mennyiségű szeszes ital élvezete után 1 mgrm és igen bő szeszes ital élvezete után 1.3 mgrm is lehet az aceton-tartalom 100 cm³ vizeletben.

Röviden felemlítve a physiologicus acetonuriára vonatkozó viszonyokat, pályázó áttér a pathologicus acetonuria tárgyalására. Mivel aceton a vizeletben épélettani viszonyok között is előfordul, nehéz azt a határt megszabni, melyen túl az már pathologicusnak mondható. Szerző e tekintetben a legtöbb észlelő eljárásához tartotta magát és így szabályúl vette azt, hogy vegyes táplálékkal élő, alkoholikákat nem élvező beteg, 10 mgrmnál nagyobb acetonmennyiséget nem ürít ki.

Ezeket előrebocsájtva, részletezi az általa elért eredményeket.

Első sorban figyelemmel volt a lázas acetoniuriára és azon meggyőződésre jutott, hogy az aceton mindennemű lázas betegségnél előfordul, kivéve azokat, melyekben a hőmérsék a nap bizonyos szakában normalis, mint pl. maláriánál, tuberculosisnál.

Typhus abdominalisnál 11 esetben ejtette meg vizsgálatait; acetonuria minden esetben volt jelen és a hőmérsék fokozatos leszállását követi az aceton kevesbedése, a nélkül azonban, hogy e tekintetben határozott szabályszerűség állna fenn. Mert míg némely esetben 40°C . feletti hő mellett az aceton napi mennyisége alig emelkedett 60 mgrmig, addig más esetekben sokkal kisebb hő mellett az aceton mennyisége sokkal nagyobb volt s míg a legtöbb esetben az aceton csökkenése fokozatosan történik, addig más esetekben akár kriticus csökkenést mutat, a mint ez a mellékelt graficus táblákból kitűnik. A typhus többi tüneteivel (sensus communis, bélvérzés, hasmenés stb.) az acetonkiválasztás semmi nemű viszonyt nem tart, úgy, hogy bár fokozott az acetonuria typhusnál, ez sem diagnostikai, sem prognostikai célokra fel nem használható.

Malleus egy esetében, melyben szintén állandó hőemelkedés állott fenn, az aceton mennyisége szintén meg volt szaporodva.

Pneumonia crouposa 8 esetében vizsgálta pályázó a vizelet acetontartalmát és bár az esetek mindegyikében fokozott volt az acetonkiválasztás, ezen jelenség és a pneumonia többi tünetei között valamely szoros kapcsolatot mégsem tudott ki-

mutatni és Jaksch-nak azon adatát, hogy az acetonekrisis a hókrisist mindenkor megelőzné, észleletei nem támogatják. Megjegyzi azonban pályázó, hogy az észleleti idő alatt előfordult pneumoniák rendszerint nem mutattak oly typicus lefolyást, mint a minőt ezen betegség classicus példányai szoktak mutatni.

Idült bronchitisnél nem talált acetoneuriát, míg lázzal járó esetekben ez jól ki volt fejezve.

Tuberculosus folyamatoknál: tuberculosis pulmonum 5 esetében alig talált nagyobb mérvű acetonszaporodást, ép oly kevésbé peritonitis tuberculosa 3 esetében, míg ellenkezőleg acut diffus hashártyalob két esetében, melyet alkalma volt észlelni, bő acetoneuriát talált, miből pályázó szerint eléggé kitetszik amaz előbbi állításának helyessége, hogy félbenhagyó lázzal járó bántalmaknál az acetone nem szaporodik a vizeletben.

Ugyanily viszonyt talált endocarditis chronica és acuta közt.

A tractus intestinalis bántalmaira nézve azt találta, hogy gastritis acutánál, talán a hőmérséktől függetlenül is szaporodik az acetone mennyisége; ellenben negativ leletet kapott stomatitis mercurialisnál, volvulusnál, Colica saturnina egy esetében — hőemelkedés nélkül — fokozott volt az acetone kiválasztás.

Az eddig felsorolt esetek alapján szerző ki mondhatni véli, hogy az acetoneuria nagy mértékben függ a hő nagyságától, idejétől és folytonosságától, míg a bántalom lényege nem bir befolyással az

acetonuriára és így az aceton mennyiségének kisebb vagy nagyobb volta, ez idő szerint, az eddig rendelkezésre álló vizsgálati módszerek mellett, sem diagnostikai, sem prognosticus értékkel nem bír.

Carcinomás betegnél három esetben vizsgálta az acetonkiürítést és pedig 1 carcinoma uteri, egy carcinoma ventriculi, egy carc. recti esetében; mindhárom esetben mérsékelt acetonszaporulatot constatált.

Diabetes mellitus 3 esetében, melyet szerző vizsgált, az aceton mennyisége különbözőképpen viselkedett. Az egyik esetben, a glycosuria megszűntével, teljesen megszűnt; a második esetben az aceton meg volt ugyan szaporodva, de a betegséghez szegődött pneumonia folytán bekövetkezett halálos kimenetel gátolta a viszonyok tanulmányozását; a harmadik betegnél, ki coma diabeticum tüneteivel került a klinikára, az aceton igen nagy mértékben volt megszorodva: első napon 100 cm^3 -ben volt 16, második napon 93, harmadikon 107, negyednapon 151 mgrm és a halál után a hólyagból vett vizelet 100 cm^3 -ében 213 mgrm volt kimutatható.

Végül leír egy soporosus állapotban a kórházba került beteget, kinél semmi szervi eltérést sem lehetett kimutatni és kinél az eleintén fokozódott, később a beteg táplálkozási viszonyainak javulásával eltűnt acetont, úgy, mint ezt Jaksch is tette 3 esetében, az inanitióból származtatja.

Egészen véve — mondja pályázó, — észleletei csak annyit engednek következtetni, hogy

pathologicus acetonuria igen sokféle bántalom keretében léphet fel és a bántalom egyik-másik tünetét okozhatja, vagy módosíthatja; a betegségek lefolyásával is — bár nem mindig szabályszerű és állandó — kapcsolatban áll, de az eddig rendelkezésre álló vizsgálati módszerek mellett diagnosticus célokra alig, prognosticus célból pedig csak egyes esetekben és ekkor is csak nagy fenntartások mellett használható.

A fentebbiekben vázoltuk, teks. kar, a pályamunka tartalmát és ezekután alig kell külön motíválnunk, hogy szerző a kérdést megfelelően fogta fel és a viszonyokhoz mérten oldotta meg. Adatok gyűjtése volt a kitűzött kérdés célja; ennek más-ként, mint nagy szorgalommal, nem lehet megfelelni; új úton szerző nem haladhatott, de ez nem is volt feladata. Hogy az adatgyűjtésben mily szorgalommal járt, azt mutatják a dolgozatához mellékelt táblázatok, melyekből kitűnik, hogy 37 esetben 300-nál többször eszközölte a bonyodalmas és fáradságos acetonmeghatározást. Ámbár elég számos adat állott rendelkezésére, az azokról levont következtetéseiben mégis elég óvatos, mi pályázónak csak dicséretére válik; még ott is, a hol adataiból levonja a következtetéseket, ezt azzal a fentartással teszi, hogy még további adatgyűjtés szükséges arra, hogy az alap biztosíttassék, mi oly sok körülmény közt megjelenő és oly sokféleképp befolyásolható anyagnál, mint az aceton, csak helyeselhető.

Mindezek alapján van szerencsénk ajánlani, miszerint határozza el a tekintetes Kar, hogy a

„Labor omnia vincit I.“ jeligéjü pályamunkát elfogadja és azt a belgyógyászatból kitűzött pályadíjra érdemesnek nyilvánítja.

Kolozsvár, 1896. május 15-ikén. Dr. Purjesz Zsigmond, mint szakszabíró. Dr. Udránszky László, mint társzabíró.

E bírálati jelentést a kar egyhangúlag elfogadván, a „Labor omnia vincit I.“ jeligéjü pályamunkának az 50 forint jutalomdíjat odaítéli. A jeligés levélke felbontatván, kitünt, hogy a nyertes munka szerzője Csiky Tivadar, V. éves orvostanhallgató, kinek az 50 frt jutalomdíj kiadatni határoztatik.

Tekintetes orvoskari tanártestület!

Az 1895/6. tanévben az élettanból kitűzött pályakérdésre: „Tanulmányoztassék kísérleti alapon a hőérzésnek fájdalomérzéssé átalakulása“, egy pályamunka érkezett be „Nil decet invita Minerva“ jeligével.

A 96 nagy negyedretü lapra ti. ztán és olvashatóan leírt munkában pályázó mindenekelőtt a kitűzött kérdésre vonatkozó irodalmat ismerteti, részletes, de azért mégis könnyen áttekinthető módon tárgyalja a kérdés tudományos feldolgozásának előbbrehaladása folyamán felszínre került elméleteket s azokat ügyes és a tárgy egészséges átértését bizonyító kritikával állítja szembe egymással.

Ezen irodalmi áttekintés első fejezetében pályázó a hőérzéssel és a hő hatásmódjával foglalkozik. Reátér azután a hőérzékenység fejtegetésére,

részletesen elemezvén a bőrre ható hőmérséki fokokra vonatkozó megkülönböztető képességünket, ennek a testtájak szerint változó értékeit, az ingerküszöb nagyságát, a kísérleti eljárásokat s ezek eredményének különféle befolyásoktól függő változhatóságát. Goldscheidernek a bőridegek boncz-tani viszonyaira alapított elméletét ismertetve, pályázó folytatólag a meleg- és hidegérzéseket, mint a hőérzés külön fajait, a reakció idő különbségeire s absolut értékeire vonatkozó adatokat és magyarázatokat s az u. n. „indifferens öv“ jelentőségét tárgyalja. A hőérzések keletkezésének kimagyarázását célzó elméletek során különösen Goldscheider és Blix dolgozatait ismerteti részletesen, az ő véleményükkel Dessoir felfogását állítva szembe, megemlékeztvén egyúttal Schiff-nek ugyancsak ellentétes álláspontjáról is. A bőrben fekvő idegvégződésnek finomabb boncz-tani viszonyainak érintése után pályázó részletesen szól a hőérzések és tapintási érzések közötti viszonyról s az idegvégződésnek izgalmanak physikai kimagyarázásáról.

A fájdalomérzésekre vonatkozó irodalmi adatok csoportosítása közben pályázó főleg azt igyekszik megértetni, szükséges-e külön fájdalomidegek létezését elképzelnünk, avagy nem lehetne-e a fájdalomérzéseket egyszerűen fokozati különbségek gyanánt tekinteni a különféle érzések körében? Az indifferens öv határain jóval kívül eső hőbehatások nyomán fellépő hőfájdalomérzések féleségeinek ismertetése mellett pályázó Donáthnak, Dessoirnak és Goldscheidernek vizsgálataival foglalkozik rész-

letesebben, az illetők által alkalmazott kísérleti eljárásokat elemezve és bírálva.

Ezen teljesen lekerekített és szerves összefüggésbe hozott irodalmi áttekintés után pályázó saját vizsgálatait írja le, melyeket egészséges egyéneken s közöttük önmagán is, egy újonnan szerkesztett, különféle hőmérsékű vízzel megtölthető és átáramoltatásra is berendezett thermaesthesiometerrel végzett. A készülékre a bőr ingerlése céljából kétféle véglapot lehet alkalmazni, melyek nagysága úgy viszonylik egymáshoz, mint 1 : 10, 12-höz.

Pályázó külső okokból csakis a melegfájdalomérzéseket vizsgálhatta s azokat is úgy, hogy magasabb hőmérsékű fokokról fokozatosan alacsonyabbakra tért át. Adatai gyűjtésénél pályázó különös tekintettel volt arra, a keletkezett fájdalomérzés tiszta fájdalomérzés-e vagy hőérzéssel kevert? A fájdalomérzések határául a kevert érzéseket vette, melyeknél azonban az érzés fájdalmas volta már erősen feltűnt, s a hófájdalomérzéseket három fokozatba sorolja: 1. kellemetlen hőérzés, 2. vegyes hófájdalom, 3. szúró fájdalom. Ez utóbbi már egészen tiszta fájdalomérzés. A melegfájdalomnak ezen fokozat nem különböztethető meg sem a hidegfájdalom megfelelő fokától, sem attól a fájdalomérzéstől, melyet pl. hegyes szúró eszközzel okozhatunk.

Pályázó mindenekelőtt azon nagy különbséget igyekezett felderíteni, mely hófájdalomérzékenységek tekintetében testünk törzse és végtagjaink között fennáll. Elért kísérleti eredménye más szerzők idevágó adataitól sok tekintetből eltér. Így pl. Des-

soir magasabb, Donáth pedig alacsonyabb értékeket kapott. Az eltérés okát pályázó igen helyesen a Donáth-féle készülék hibájában s a kísérleti eljárás különbözőségében keresi. A kísérleti egyének begyakorlottsága és figyelmeztetése szintén igen lényegesen módosíthatja a kísérletek eredményét.

Az adaptationnak szintén igen fontos szerepe van. Az ingerlékenységnek megcsökkenése nemcsak a hőérzésekre, hanem a hőfájdalomérzésekre is vonatkozik, mert a hőérzések oly fokánál, a hol már a fájdalomérzésnek bizonyos árnyalatát is észrevehetjük, — az ingerlékenység megcsökkenése alkalomával a fájdalomérzés egészen kimarad.

A hőérzés és a fájdalomérzés egyébként még annyiból is szoros kapcsolatban vannak egymással, hogy a megfelelő érzékenység elterjedése testünk felületén meglehetősen együtt haladó s mindkét fajta érzésre nézve az ingerelt bőrrészlet nagysága egyforma befolyást gyakorol, anélkül azonban, hogy e viszony tekintetéből már eddig is számokkal kifejezhető szabályt felállítani lehetne.

Mindezek alapján pályázó saját kísérleteiből azon következtetéshez jut, hogy a melegérzések és a melegfájdalomérzések között csakis fokozati különbség van. A megszokásnak és az ítéletnek azonban mindenesetre szintén igen lényeges szerep jut, tehát a subjectiv felfogás mindenképen figyelembe veendő.

Dolgozata végén pályázó a szövegben felemlített irodalmat betűsoros repertoriumba összefoglalva, együttes áttekintést nyújt a kérdésre vonat-

kozólag német, francia, angol és olasz nyelvben eddig megjelent munkákról.

A fentiek tanúsága szerint pályázó igen érdemes munkát végzett, nemcsak saját kísérleteit rendezte el tisztán és értelmesen, de egyúttal az idevágó irodalmat is oly szorgalommal és alaposzággal állította össze ügyes egészszé, hogy evvel munkáját, mely egyébként is a szaktudományra nézve használható új adatokat tartalmaz, szélesebb kör előtt ismertetésre érdemessé tette.

Nem hallgathatjuk el azonban, hogy a munka tökéletesebb lenne, ha pályázót külső okok nem gátolták volna meg abban, hogy a melegfájdalom-érzéseket emelkedő fokú hőhatások alkalmazásával is vizsgálhatta s a kryalgaesthesiát is tanulmányozhatta volna. Ez azonban pályázónak hibául fel nem róható. Ellenben avval pályázó követett el, bár könnyen pótolható mulasztást hogy kísérleti naplójának feljegyzéseit nem foglalta egybe táblázatos összeállításba, hanem csakis a végeredményekre volt tekintettel.

Pályázó előadási modora világos és értelmes. Helylyel közzel latin elnevezéseket használ ugyan akkor is, mikor nyelvünk is már rendelkezik a megfelelő fogalom kifejezésére alkalmas magyaros szóval, s ezzel szemben alkotott egy-két műkifejezést, melyek talán szerencséseknek nem is mondhatók, — e hibák azonban annyira csekély jelentőségűek és oly könnyen eligazíthatók, hogy a munka érdemből jóformán mitsem vonnak le.

Mindezek alapján a munkát jutalomra, sőt felül-

jutalmazásra is érdemesnek tartjuk s van szerencsénk a tekintetes orvoskari Tanártestületnek javasolni, méltóztassék a „Nil decet invita Minerva“ jeligéjű munkának a pályadíjat kiadni s a mennyiben ezt a rendelkezésre álló összeg megengedi, a pályázót 50 frt felüljutalmazásban részesíteni.

Kolozsvárt, 1896. május 15. Dr. Udránszky László mint szakbíró, dr. Lechner Károly, mint társbíró.

E bírálati jelentést a kar egyhangulag elfogadván, a „Nil decet invita Minerva“ jeligéjű pályamunkának az 50 frt jutalomdíjat 50 forint felüljutalmazással odaitéli. A jeligés levélke felbontatván, kitünt, hogy a nyertes munka szerzője Parádi Ferencz, IV. éves orvostanhallgató, kinek a 100 frt jutalomdíj kiadni határozatik.

Tekintetes Orvoskari Tanártestület!

A f. 1895/6. tanévre karunknál az általános kórtanból a következő pályatétel volt kitűzve: „Tanulmányoztassanak saját kísérletek segítségével a mikróba-gyöngítés módszerei.“ Jutalma 50 frt.

E kérdésre a megszabott határidőn belül 525—1895/6. orvk. sz. a. egy pályamunka nyújtott be karunk dékáni hivatalához, „Labor omnia vincit“ II. jeligével.

A dolgozat alólirott bizottságnak adatván ki megbírálás és véleményes jelentéstétel végett, a munka ismertetését, észrevételeinket és javaslatunkat a következőkben van szerencsénk a tks orvoskari Tanártestület elébe terjeszteni.

Az értekezés mindössze 80 írott negyedréti lapra terjed. Az 1—2. lap rövid előszót és a használt irodalmi források jegyzékét tartalmazza. A 3—10. lapon a mikrobák igen általános, rövid jellemzését vázolja a szerző s minthogy a kijelölt irányban folytatandó vizsgálódása tárgyául a lépfenebacillust (*bac. anthracis*) választotta, a 10—21. lapon ennek az alaki és biológiai sajátosságait adja elő, vázolván egyszersmind a mesterségesen előidézett lépfene lefolyását is röviden. Majd a gyöngítésre vonatkozó általános bevezető észrevételek közlése után a különböző gyöngítő hatányok közül a hőt jelöli meg, mint a melynek a lépfenebacillus virulentiájára való módosító befolyását tüzetesebben tanulmányozta. Mindenekelőtt azokat a módszereket ösmerteti az „Arloing Les virus“ cz. kézikönyve nyomán, a melyek segítségével gyors, de csak az illető hatálynak kitett mikrobaegyénekre nézve érvényesülő virulencia-csökkenést lehet előidézni. Vázolja a Toussaint eredeti eljárását, ugyanazt a Chauveau módosításában, továbbá ez utóbbi buvárnak a lépfenebacillus-tenyészet gyöngítésére megalkotott módszerét. Az illető pontoknál külön-külön ismerteti azokat a kísérleteket, a melyeket a módszer értékének kipróbálása végett ő maga tett. Az eredeti Toussaint-féle eljárással negatív eredményre jutott, ellenben a Chauveau módosítását 2 nyulon tett kísérletében beválónak tapasztalta. Hasonlóképen jó eredményt ért el a Chauveau tenyészet-gyöngítő módszerével is: két kísérlet-sorozatban 3—3 állatja életben maradt az ezen

módon gyöngített tenyésztettel történt beoltás után. E kísérletek alapján tehát arra a következtetésre jut szerző, hogy Chauveau-nak ez utóbbi módszerével, valamint a Toussaint—Chauveau-féle eljárással csakugyan lehet gyöngíteni a lépfene-tenyésztet, illetőleg a friss lépfenés vér virulentiáját. (21—35. l.)

A 36. lapon a maradandó, későbbi generációkra is átszálló gyöngítésre megalkotott módszerek leírását kezdi meg a szerző. Vácsolja Pasteur-nek a tyúk-kolera mikrobájának gyöngítésére alkalmazott eljárását, majd tüzetesebben tárgyalja azt, a melylyel a lépfene fertőző-anyagát gyöngítette. Az 51. lapon a saját kísérletei leírásához fog. 42.5°C .-nál tartott tenyésztetből időről-időre nyúlakat olt be. 8, 9, 10, 11 napos tenyésztettel beoltott 1800—2100 gros nyulak 6, 8, 14, illetőleg 16 napig éltek, 12 napos tenyésztettel beoltott 1900 gros nyúl életben maradt. Kisebb (fiatalabb) nyulak csekélyebb ellentállást tanúsítanak: 8, 9, 13, 15 napos tenyésztettel beoltott 750—800 gros nyulak 4, 4, 10, 16 napig éltek, egy 16 napos tenyésztettel beoltott 850 gros nyúl életben maradt. E szerint 42.5°C .-nál a lépfene-tenyésztet fertőző ereje fokozatosan csökken; 12—16 napos tenyésztet betegé teszi az állatot, de nem öli meg.

Az 55—57. lapon vácsolja szerző a védőoltás elveit röviden, majd a saját idevágó kísérleteit ösmerteti. Két kísérlet-sorozatot tett. Egyikben a 42.5°C .-on tartott tenyésztetből mindennap

mikroszkópi készítményt vett az alaki változások megfigyelésére. Az ezen tenyészetből 22—25 nap mulva beoltott nagy nyúlak is megdöglöttek. Ezt a váratlan eredményt abból magyarázza szerző, hogy a mikroszkópi vizsgálat céljából a tenyésztőből mindennap kivett és a vizsgálat tartama alatt szobai hőmérséknél tartott oltóban spóratermés jött létre, a miről tényleg meggyőződött.

A II. sorozatban nem vette ki az oltót a tenyésztőből, okúlva a korábbi tapasztalaton, mindaddig, a míg beoltásra nem került a sor. Négy darab 1000—1350 gros nyúlat oltott be 20—25 (I. oltó), illetőleg 11—12 napig (II. oltó) 42.5°C-nál tartott tenyészettel, 12 napi időközzel. A második oltás után 14 nappal tette a próbainfectiót módosulatlan fertőző anyaggal. 4—5 nap mulva mind elpusztultak az állatok lépfenében. E szerint a kétszeri beoltás, habár a halál a szokottnál hosszabb idő múlva következett be, nem eredményezett immunitást, a mit szerző a II. oltó gyöngé voltából magyaráz. Ezért ő három fokozattal szándékozott kísérletet tenni, de kifogyott az időből. Kísérleteit igen csekély számuaknak mondja arra, hogy az eljárás értékéről ítéletet nyilváníthasson.

A 63—72. lapon leírja a Chauveau bonyolult gyöngítő eljárását, aztán a saját kísérleteit közli. Az ezen módon készített I. és II. oltóval 3 nyúlat oltott be. A II. oltóval történt beoltás után 14 napra tette a próbainfectiót módosulatlan erejű tenyészettel. 7—12 napra elpusztultak az állatok lépfenében. E szerint nem sikerült teljes immunitást

létesíteni, habár a betegség a szokottnál szembe-
tűnően hosszabb idő alatt folyt le. Ezzel a kísérlet-
tel párhuzamosan azt is vizsgálta szerző, hogy vaj-
jon a Chauveau módja szerint készített oltóból nyert
új tenyészet szintén megtartja-e csökkent virulentiáját.
Az eredmény az lett, hogy a friss tenyészetből
beoltott nyúlak 3—4 nap alatt mind elpusztultak,
s csak azok maradtak életben, a melyeket az eredeti
oltóval oltott be. E kísérletekből következik, hogy
a gyengülés csak gyengítő hatálynak közvetlenül
kitett generációra terjed ki, de nem öröklődik.

A 77—80. lapon függelékül közli szerző azokat
a vizsgálatait, a melyeket a lépfene-virus gyöngíté-
sére a Babes től közölt megfigyelés alapján tett.
Babes u. i. azt tapasztalta, hogy ha staphylococcus
pyogenes aureus tenyészése körül bizonyos távol-
ságban lépfene-bacillust ültet az ember, egy idő múlva
a lépfene-bacillus virulentiája megcsökken: a külön-
ben fogékony állatot nem öli meg. Szerző ezt a
tapasztalatot nemcsak megerősíti, hanem még ki is
bővíti azzal, hogy ez a gyengülés új tenyésztő
talajra átültetett későbbi generációra is átszarmazik
örökségül, tehát állandó jellegű virulencia-csökkenés
keletkezik.

*

A dolgozat egészben tekintve, kétségkívül kez-
detleges irodalmi munka: egy kissé formátlan,
hiányos tagoltságú, helyenként, a hol idegen szöveg
nyomán halad a szerző, némileg nehézkes, az elején
egy pár merész kép kirí a különben egyszerű és
eléggé világos értelmű szövegből. De másfelől érdeme

szerzőnek, hogy a mondanivalóját fölösleges szószaporítás nélkül, eléggé tömören adja elő. Aztán a formai tökéletlenséget jórészt menti az idő rövidségéből származott sietség is. Egyébiránt a kérdést helyesen fogta fel a szerző. A dolgozat anyagát elismerésre méltó szorgalommal gyűjtötte össze, a nehéz kérdés megoldására szolgáló kísérleteket lelkiösmeretes utánjárással hajtotta végre és azok eredményéből mindenütt megállható következtetéseket von le. Alólírott bírálók azért tisztelettel javasoljuk a tks orvoskari Tanártestületnek, hogy a „Labor omnia vincit“ II. jeliségű munka szerzőjének a kitűzött 50 frt pályadíjat méltóztassék odaítélni. Sőt méltányos figyelembe véve, hogy szerző a kitűzött kérdés keretén túl eső védőoltás tanulmányozására is kitejeszkedett és egy pár figyelmenre méltó új kísérleti adatot derített fel, tisztelettel indítványozzuk, hogy a netalán fennmaradó összegből méltóztassék még 25 frt szorgalmi-díjban részesíteni.

Kolozsvárt, 1896. május 15. Dr. L ő t e J ó z s e f
Dr. B u d a y K á l m á n.

E bírálati jelentést a kar egyhangúlag elfogadván, a „Labor omnia vincit II.“ jeliségű pályamunkának az 50 frt jutalomdíjat 25 frt szorgalomdíjjal megoldva odaítéli. A jeligés levélke felbontatván, kiűnt, hogy a nyertes munka szerzője Veress Gábor, II éves orvostanhallgató, kinek az 50 frt jutalomdíj és 25 frt szorgalmi-díj kiadatni határozatik.

Kelt Kolozsvárt, az orvoskari tanári testületnek 1896. május hó 15-én tartott IX. rendes üléséből Dr. U d r á n s z k y L á s z l ó, e. i. dékán.

A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar jelentése.

Tekintetes Egyetemi Tanács!

A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar a folyó 1895/6-ik tanévre Kolozsvár sz. kir. város alapítványából 11 pályakérdést tűzött ki 800 frt jutalomdíjjal.

Kari hallgatóságunk, mely mindig igazi lelkesedéssel és tudományos törekvéssel vett részt a versengésben, az idén, bár számra nézve közepesnek monható, de eredmény tekintetében dícséretet érdemlő szorgalmat és szakképzettséget fejtett ki. A 11 pályakérdésből 6-ra (és pedig az 1, 2, 6, 7, 8 és 10. számúra) érkezett be összesen 7 pályamű, melyek szabályszerű megbírálásra két-két szaktanárnak adattak ki.

Karunk f. hó 20-án tartott IX. rendes ülésében a bírálati jelentések alapján hozott határozattal, 5-nek adta ki a kitűzött pályadíjat és pedig kettőnek a pályadíjat fölemelte, 1-nek szorgalomdíjat adott; egy jelíges levélke elégettetett. Tehát 6 pályanyertesnek ítelt oda összesen 470 frtot.

Egyenként kivonatolva karunk határozatait, van szerencsém jelentésemet következőkben előterjeszteni:

Tekintetes Kar!

A kitűzött paedagogiai tételre: »Fáy András nevelési elveinek ismertetése és azok történeti méltatása“ 458. és 469. sz. a. két pályamunka érkezett be. Az elsőnek jeligéje: „A tudományos ember-fő mennyisége a nemzet igazi hatalma“ (gr. Széchenyi István); a másodiké: „Használni! vala életem minden törekvése jelszava, — mindig jót akart, jóért fáradozott.“ (Fáy András.)

A 469. sz. alatti pályamunka szerzője 128 lapon, tág és rövid sorokban foglalkozik themájával. Idézett s kiegészítésre szoruló forrásművei közt Badics Ferencznek: Fáy András életrajzát hiába keressük.

A bevezetésben Fáy korának paedag. mozgalmait, a nevelés ügyének létező állapotát, majd Fáy életét, különösen az utóbbit, aphoristikus módon ismerteti s a 11-ik lapon hézagosan felsorolja Fáynek nevelésre vonatkozó íratát. Ezek ismertetését s az ismertetés alapján az azokban rejlő elveknek kivonását s ezek történeti méltatását tűzi ki feladatául.

A művek ismerete, áttanulmányozása az elvek ismertetése céljából, szükséges előmunkálat. A thema félreértése azonban, midőn a szerző a művek ismertetésére fekteti a hangsúlyt, a melyek Fáy lényegében megállapodott paed. iránya alapján ugyanazon elveket tartalmazzák; s az elveket csak is a nevelés különböző terére alkalmazzák. A szerző ezen módszerével azonban kibékülnénk, ha ő az ismertetett művek alapján tényleg az elve-

ket kivonná, összehasonlítva egybefoglalná. Ezen tulajdonképi feladatát azonban a szerző nem végzi; csakis Fáy műveinek ismertetésére szorítkozik. De még ez esetben is legalább önmagára nézve hasznos és tanulságos munkát végezne, ha ezen ismertetés Fáy munkái tanulmányozásán alapúlna. A szerző azonban még ilyen munkát sem végzett, hanem legmerészebb módon szóról-szóra kiírta majdnem egész munkáját Badics Ferencznek célzatosan meg sem említett művéből. L. szerző 15—26: B. 138—141; sz. 27—38: B. 533 stb.; sz. 38—72: B. 554—572; sz. 73—100: B. 372 stb.; sz. 101 stb.: B. 651 stb.

A munka egyszóval egy minősíthetlen plagium; idegen portékával való üzérkedés; az egyetemi polgár becsületének, a tanulmányozás szellemének mély megsértése; a pályázati szabályzat 5. pontjának ignorálása mellett. A szerző ezen eljárása fölött csakis megbotránkozásunknak adhatunk kifejezést s így természetesen szerzőjének a pályadíj kiadását nem ajánlhatjuk.

A 458. sz. a. beérkezett, 180 lapra terjedő munka módszer és eredmény tekintetben az előbbinek ellentéte.

Fáy munkáinak és korának behatóbb tanulmányozása előzte meg a munka megírását. A bevezetőleg adott életrajz igen ügyesen ragadja ki Fáy életéből azon mozzanatot és vonásokat, a melyek őt nevelési reformműködésre érlelik s melyek alkalmi okúl szolgáltak egyes paedag. munkái megírására.

Fáy korának nevelési állapotait lényegileg Fáy szemüvegén nézi, sőt Fáy reformatori fényes alakjának kiemelése érdekében a háttért még Fáynál is sötétebbre festi (így pl. Fáy a közép- és főiskolai állapotokat az Óramutatóban nem azonosítja a református iskolákéival.)

Ezen tanúságos bevezetés után Fáy nevelési elméletét rendszer alakjában mutatja be. A logikai praecis kifejtés és a világos schematikus összefoglalás e IV fejezetet a munka legsikerültebb részévé teszi.

A nevelésnek meghatározásából indulva ki a szerző, Fáy elveit a schola maternától kezdve az iskolák különböző fokozatain végig kíséri, támaszkodva Fáy különböző műveinek a tárgyat érintő fő helyeire. Külön és behatóan tárgyalja a nőnevelést, nemcsak ennek nagy fontossága miatt, hanem azért is, mivel Fáy reformtörekvéseinek súlyát a nőnevelésre fektetné. Csakis helyeselhetjük a szerző eljárását, midőn e tárgynál elhagyva megjelölt módszerét, Fáynak a nőnevelésről írt főművét, (Nőnevelés és nőnevelő intézetek hazánkban) egész tartalma szerint is ismerteti, (100—133.) Kevésbé helyeselhetjük azt, hogy emez ismertetésnél néha szószerint is követi Badicsot a nélkül, hogy ezt legalább jegyzetben megjelölné. (Bad. 559—572) Menti némileg a szerzőt azon tény, hogy Badics könyve mellett Fáy műve is feküdt, úgy, hogy az ő ismertetése nem egy helyen alaposabb és jellemzőbb.

A szerző már az eddig kifejtettek minden

egyedül csak az utalt Fáy történeti jelentőségére; működésének a hazai nevelésügy terén érvényesült és érvényesülő hatására. Fáy eredetiségével, a külföldi írókkal szemben bebizonyodó önállóságával a X. fejezetben foglalkozik. Campe és Warburtonnal szemben állított önállósága kimutatásánál megelégszik Badics érveivel, néhány sorra szorítkozó szavaival; pedig érdemes lett volna Fáynak viszonyát Campehez és általában a philantrópisták irányához közelebbi vizsgálódás tárgyává tenni; annnyival is inkább, mivel Fáy a Próbátétel bevezetésében szerény módon elméletének önállóságot nem tulajdonít.

Igen háladatos thema lett volna Fáy a szerény Fáy ellenében önállóságában feltüntetni. (Nemzeti szempont, kasztszerűnek elvetése, korai nevelés ellenzése, a játékszerű, a vallás szempontja.) Alaposabban szól a szerző Fáy és Rousseau viszonyáról; de itt is helyén lett volna az általa helyesen megemléltetteken kívül Fáy mulasztó és Rousseau negatív nevelése közti különbségének kiderítése, valamint azon nagy különbségnek feltüntetése, a mely a schola materna értékesítésére, a már itt is érvényesülő ethikai rugók szerepére vonatkozik; nemkülönben hangsúlyozhatta volna szerző azt is, hogy míg Fáy minden reformtörekvésének kiinduló és célpontja a létező, gyakorlati, társadalmi élet, addig Rousseau a folyton kiemelt természetesség daczára nevelője által képzelt növendékét a természetes socialis viszonyokból kihelyezi. E fejezet adott a szerzőnek alkalmat ön-

álló történeti kritikai studiumának beigazolására. A szerző ezen alkalmat nem használta fel; miért is épen ezen fejezet munkájának leggyöngébb része.

A munka ezen fogyatkozását ellensúlyozza a két utolsó fejezet, a melyben a szerző Fáy nevelői jellemét igen sikerülten kidomborítja s Fáy nevelési elveinek gyakorlati irányzatát e jellem és a kor viszonyai alapján igen ügyesen megokolja.

A munka végén 12 lapon át gondosan és pontosan állítja egybe a tárgyára vonatkozó irodalmat. Hogy ezen irodalmat a szerző tényleg igénybe is vette: ezt legalább munkája idézeteivel, a melyek csakis Fáy műveire szorítkoznak, nem bizonyítja be.

Bírálatunk folyamán érintett kifogásokon kívül van a munkának még egy nagy hiánya; az t. i., hogy a szerző Fáy nevelési elméletét, a melyet a VI. fejezetben oly sikeresen rendszeresít, organikus összefüggésbe nem hozza a gyakorlati követelményekkel. Pedig Fáy boldogsági eszméje, a mely oly közel jár a boldogulás gondolatához, magyarázza meg Fáy philanthropistikus hasznossági, az élet szükségleteit hangsúlyozó irányzatát; a mulasztó nevelés és ezzel a játéknak, a társadalmi ügyes formáknak kiemelése, természetesen megvilágosítja ép úgy a schola maternara, valamint a középiskolára nézve tett követeléseit; a boldogságnak a nemzeti szempont alá való helyezése magyarázza meg a felekezeti iskolával szemben elfoglalt álláspontját, nev. az állami felügyelet

követelését minden iskolával szemben s a confesiotól eltekintő egyetem gondolatát.

Mindezen kifogások és hiányok daczára — tekintettel arra, hogy a munka komoly és önálló tanulmányozásnak az eredménye, hogy a feldolgozás módja, a munka menete a szerző helyes felfogását dicséri; s végre tekintettel arra, hogy a munka egyes részei már magukban véve is mint értékes értekezések paedag. irodalmunkat gazdagíthatnák: a munkát nemcsak jutalomra méltónak ítéljük, s így a pályadíj megszavazását ajánljuk, hanem egyúttal indítványozzuk azt, hogy az eredetileg e tételre kitűzött 50 forintnyi pályadíj a netán rendelkezésre álló fölöslegből 80 forintra emeltessék.

Kolozsvárt, 1896. május hó 13-án. Schneller István, Böhm Károly.

A kar a bírálók ajánlatára a kitűzött 50 frtnak 80 frtra való fölemelésével a pályadíjat szerzőnek oda ítéli. A jelígs levél felbontatván, Scherer Lajos II-od éves bölcsészeti hallgató nevét tartalmazta.

Tekintetes Kar!

A magyar irodalomtörténeti pályakérdésre, „A XVII. század világi lyrájának történetére“ egyetlen pályamunka érkezett. Jelígs: „Emlékezzünk régiekről.“ 159 lap.

A munka a legvegyesebb érzéseket kelti fel az olvasóban, mert elárúlja a tehetséget és becsületet, mellyel az író dolgozik, de az eredmény nem felel meg a várakozásnak; vagy az ideje volt kevés, vagy a türelme szakadt meg. A bevezetés,

a történeti korrajz (1—38. l.) elég érdekes, bár elég elfogult katolikus színezettel van írva, például a protestantizmusnak csak káros következményeit (4. l.) emlegeti, s egészen megfelelnek azokról a szolgálatokról, melyeket a protestantizmus a nemzeti szellem és nyelv, s az alkotmányos és lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében hozott; a mi annál különösebb, mert az író a Habsburgok elnyomásáról (7. l.) és a német sógor álnokságáról ugyancsak tüzesen dörög (14. l.).

A munkának legjobb és legnagyobb része Rimay János életének és működésének tárgyalása (34—103. l.), melyben a költő ismeretlen virágénekeit és kiadatlan Catidia-fordítását is bemutatja. Itt mindenütt széles és beható kutatás alapján vizsgálódik: de anyagát rendezni és tisztázni nem bírja. Születése évét előbb 1564-re teszi (35. l.), majd arra a meggyőződésre jut, hogy biztosan megállapítani nem lehet (36. l.); ennek daczára (41. l.) mégis megállapítja 1573-ban; így küzd a régibb és újabb adatok közt, s önmagának ismételve ellene mond. Idézésében nem mindég pontos, így Majláth Béla hibáját Károlyi Árpádnak tulajdonítja (99. l.), következtetésében néha megtéved, például, hogy Rimaynak nagy hatása volt Koháryra, holott Rimay 1631-ben halt meg és Koháry 1649-ben született. (134. l.) S mégis mind eme fogyatkozásai mellett a Rimay taglalása teljes elismerést érdemel, az ő életírása legkimerítőbb az irodalomban. Annál hézagosabb, a mit a világi lyra ez időbeli többi képviselőiről: Beniczkyről, Zrinyiről, Balassa Bálint grófról, Petrőczy

Katáról és a kurucz költészetről beszél, egyenként 10 lapon; de igaza van végszáva kijelentésének, hogy felfogásában és bírálatában a maga lábán törekedett járni. A pályadíjat mindamellert nem érdemli meg, de szorgalmi díjra méltó: azért indítványozzuk a tekintetes Karnak, hogy a pályamunka szerzőjének 60 forint szorgalmi díjat méltóztassék megszavazni.

Kolozsvár, 1896. május hó 20. Széchy Károly, Halász Ignác z.

A Kar a bírálók ajánlatára a 100 frtnyi pályadíjat ugyan nem adja ki, de szorgalomdíj czímen 60 frtot ítél szerzőnek. A jelgés levél felbontatván, Ranezay József II. éves bölcsészethallgató neve tünt ki.

Tekintetes Kar!

A magyar nyelvtudomány köréből kitűzött következő pályatételre: „Az összevont mondat tárgyalása nyelvtörténeti alapon“ 496. b. kari sz. a. egy munka érkezett „Szóval az összevonás csak chimaera (Brassai)“ jeligével.

A szerző a bevezetésben számot ad az összevont mondat elméletének történetéről, földeríti eredeti kutatás alapján, hogy ez az elnevezés a jelen század elején keletkezett a német nyelvphilosophus iskolánál, a kik ismét a görög rhetorok tanította alakzatokat vitték be a gylvtanba. A németektől terjedt el azután az összevont mondat neve és elmélete a többi nemzetekhez és így mi hozzánk is. Vázolja azután, hogy szállt síkra az „összevonás“ tanítása ellen Kern, a német mondattan reformátora, majd Paul H. és leggyökeresebben Burghauser, nálunk pedig már 36 évvel Kern előtt Brassai Sámuel.

Miután még az összevont mondatnak a magyar nyelvtani irodalomban található fölfogásával is részletesen megismertet bennünket, áttér a tulajdonképpeni kérdés fejtegetésére. Pszichológiai elemzéssel háromféle főcsoportot különböztet meg az úgynevezett összevont mondatok terén: *a)* a hol több egynemű beszédrész szerepel ugyanazon mondatrészként; *b)* a hol az összetett mondat két tagjának közös része van; és *c)* olyan többszörösen összetett mondatokat, midőn egy főmondatnak több mellérendelt mellékmondata, vagy midőn több főmondatnak közös mellékmondata van.

E három csoportot aztán kétféle szempontból tárgyalja: 1. az összevonás elméletének szempontjából, vagyis mondhatók-e összevont mondatoknak vagy sem s miféle mondatfajok közé sorozhatók (85—168. lap); 2. grammatikai alakulás szempontjából (169—256. l.). E kettőn kívül az értekező az összevont mondatot még az interpunctio, a jelentés, a stilistika-rhetorika szempontjából is érinti (257—67. l.), de az idő rövidsége miatt a kérdésnek ezt az oldalát már nem ért rá tárgyalni.

Az egész dolgozat rendkívüli szorgalomról, éles bonczoló tehetségről és a régibb és újabb grammatikai elméletekben való teljes jártasságról tanuskodik. Minthogy a fejtegetett tétel az általános nyelvészet körébe vág, a szerző nemcsak a magyar nyelvre, hanem a latinra, görögre, németre, angolra is tekintettel van és fejtegetésének megvilágítására mind ezekből a nyelvekből idéz jellemző példákat. E munka nálunk az első, mely a pályatételül kitű-

zött mondatfajjal tüzetesen és sikeresen foglalkozik, sőt a II. és III. csoportbeli mondatok még a külföldi irodalomban sem részesültek tudtunkkal ilyen beható tárgyalásban.

A dolgozat nemcsak megfelel a pályázat kívánalmainak, hanem sokkal többet is nyújt, mint a mennyit egyetemi hallgatótól várhatunk. Éppen azért nemcsak a díjra ítéljük mindenképpen érdemesnek, hanem azt bátorkodunk indítványozni, hogy a tek. Kar a kitűzött díjat emelje föl 100 forintra.

Kolozsvárott, 1896. május hó 20. Halász Ignác, Széchy Károly.

A Kar a bírálók ajánlatára a kitűzött 60 frt pályadíjat 100 frtra emeli. A jeligés levél felbontván, Erdélyi Lajos, IV. éves bölcsészethallgató nevét tüntette fel.

Tekintetes Kar!

A bölcsészeti kar idei 6-ik számú pályatételére: „A XVII-ik századbeli vallás-unió hatása a román irodalomra“, egyetlen pályamunka érkezett be, a melynek jeligéje: „Minden vallás jó, de legjobb az, melyet legjobban szeretünk.“

A pályamunka elég terjedelmes, 175 lapot tesz ki. De majdnem fele felesleges. Pályázó ebben a részben tárgyalja ugyanis az erdélyi részek egyház-történetét a legrégibb időktől fogva az unióig sok helyt kalandosan, a mi feladva nem volt. És beszél „román egyház“-ról a mi nincs, értvén hihetőleg alatta a görög katolikus és a görög keleti felekezetek egyházait, a melyek nemzetiséghez kötve nincsenek.

A tárgyra vonatkozó részt pályázó elég jó nyelvezettel, megfelelő beosztással és a szakirodalom alapos ismeretével tárgyalja. Munkája gondos tanulmány eredménye.

A pályadíj odaítélését hozzuk javaslatba.

Kolozsvárt, 1896. május 20. Dr. Moldován Gergely, Meltzl Hugó.

A Kar a bírálók jelentése alapján a kitűzött 60 frt. jutalomdíjat szerzőnek odaítéli. A jelíges levél felbontatván Wilt György matematika-természettudománykari hallgató nevét tartalmazta.

Tekintetes Kar!

A magyar történetből tavaly 7. sz. alatt hirdetett pályázatra, melynek jutalma 100 frt, 489. sz. a. mindössze is csak a következő, 4-rétben 593 lapra terjedő munka érkezett: „Az 1437. (évi) parasztlázadás története.“ Jelígéje Labor omnia vincit.

Ez a munka a bevezetésben (1—12. l.) maga mutatja ki, íróink mennyire elhanyagolták e „nagyszerű“ népmozgalmat, mely „nemcsak záróköve a magyar jobbágyság középkori történetének, hanem egy különálló sajátos jelensége az összes európai parasztlázadásoknak.“ Mielőtt azonban állításának bizonyítására térne át, műve legnagyobb részét (14—292. l.) — kivételkép dagályosan kezdődő fejezetben — Magyar- és különösen Erdélyország parasztnépének a mozgalmat megelőző időkben való helyzete ecsetelésére fordítja. Ezt általában véve nagy és alapos tájékozottsággal teszi, különösen ott, hol szembeállítja az erdélyi magyar és oláh pa-

raszt viszonyait s hol a hussitizmusnak a magyar paraszt-socialismusra való hatását vizsgálja. Ezzel a kérdéssel a magyar iredalomban jóformán először e pályamű szerzője szállt szembe s vállalkozásának gondolata egymaga is sokat ér. E kérdésben a tárgynál marad, míg az oláhok történetében nagyon is messzire megy vissza, az eredet kérdését kelle-
tén túl bolygatja s ellenszenvét egyáltalán nem takargatja. 1328-ból az oláhok helyzetét kiváltságosnak mondja (144. l), ha maguk az oláhok nem tartoztak is a kiváltságos rendek közé. Kimutatja, hogy aránylag kedvezőbb viszonyok közt éltek a túlterhelt magyar parasztoknál. Mindez (kivált 152—4. l) holmi kifakadásokra vezet, miket annál inkább mérsékelnie kellene, mert a Teleki család okleveleiből (l. 267.) idézett 1398. évi okirat nem is szolgáltat okot ilyes megjegyzésekre. Elég nagy kitérés a 170—184. lapon Wiccleff és Huss működésének részletezése is, ha — mint a 184. lapon írja — ezt csak az összefüggés kedvéért mondta is el; sőt a kérdés lényegére, a hussitizmus magyarországi hatására, csak a 196. lapon tér át. Becses, a mit erről a 270. lapig mond s igazolt az az állítása, hogy Marchia Jakabnak a hussiták ellen való föllépte megfosztotta vallásos jellegétől a parasztmozgalmat.

Magát a lázadást a 292. lapon kezdi elbeszélni. Kardos János bevezető felkelését s a tisztáztatlan nyíri lázadását csak röviden érinti, ez utóbbiról alig is lévén adatok. Kimutatja, hogy az 1437. évi mozgalomnak nem volt fővezére, a mivel szem-

ben erősebben kellett volna támogatnia a mozgalom feltűnő szervezettségére vonatkozó állításait. Magyarúl először közli egész terjedelmében a bábolnai csata után kötött békét (340—378.), melyről kimutatja, hogy azt a nemesekkel magyar és nem oláh parasztok kötötték; részletesen ismerteti a kápolnai unio kérdését (424—444. l.) s itt is egészen közli az unio szövegét (426—436. l.) annak bizonyosságául, hogy nincs benne támadó szándék az oláhság ellen, melynek térfoglalását mégis elősegítette; s egész terjedelmében közli az 1438. okt. 6-iki apáti ideiglenes békeszerződést (464—480). A parasztok hadi működésének megtétele végett hosszabban foglalkozik a bábolna hegyi csatával s Kolozsvár ostromával, illetőleg védelmével.

A kápolnai unionak Tordán való megújítása (1438. febr. 2.) után a lázadás elbeszélését jóformán befejezi (534. l.) s ha mégis áttér a budai utcai zavargások elmondására (534—546. l.), ezt talán csak azért teszi, hogy igazolja, a székhelyén is elfoglalt Albert király miért nem nyújthatott azonnal segílyt a parasztok ellen.

Befejezésül a megbékítés művét adja, jellemzi a lázadást általában véve s utal annak eredményeire, melyek közé sorolja, hogy a magyarok helyébe jövő oláhok terheiket türelmetlenebbül viselték s gyakran lázongtak.

Dicséretet érdemel a térkép, mely kezdetleges rajzban is szemléltetően tünteti föl a három különböző területen egyszerre támadt lázadást. Ezt a lázadást szerzőnk igazi társadalmi mozgalomnak,

öntudatos és valódi forradalomnak tartja s ki is mutatja, mennyivel több politikai józanság s mérséklet van benne, mint még a későbbi európai ilyes lázadások nagy részében is.

Néhány, különösen az oláh-kérdésben tanúsított túlzását nem tekintve, általában ő is egész nyugodtan, de nem melegség nélkül tárgyalja ezt a kérdést s a mellett oly önálló felfogással, mely nagyban erősíti történetírói jövőjébe vetett hitünket. 63 forrásból, melyek közül azonban a csekély értékűekre is elég súlyt fektet, gondosan és kritikára törekedve kijegyzett minden idevágó adatot s azokat kellő ítélettel s műérzékkel összefűzve, jó magyarsággal beszéli el. Különösen elősmerést érdemelnek jegyzetei, melyek a leglelkiösmeretesebb vizsgálódást tanúsítják; nyomtatott források mellett Kemény József kézíratait is használta.

Valamivel növelni kellene áttekinthetőségét, mit külső segítőeszközökkel (nevek feltünőbb írása stb) is előmozdíthat s egyet-mást törölnie is kell, hogy a sok, szorosan oda nem tartozó adattal el ne vonja figyelmünket a lényegesről.

Ujat alig mondhat ugyan, de a tárgyira vonatkozó adatokat ízléssel, tudással és lelkiösmerettel úgy csoportosítja, hogy a kérdést jobban megvilágítja valamennyi eddigi feldolgozó-nál s így örömmel javasoljuk, hogy a pályadíjat a Tekintetes Kar a „Labor omnia vincit“ jeligéjű s egyedül pályázó műnek adja ki.

Kolozsvár, 1896. május 18. Dr. Márki Sándor, Dr. Szádeczky Lajos.

A bírálók ajánlatára a kar a kitűzött 100 frt pályadíjat szerzőnek odaítéli. A jelíges levél felbontatván, abból Gombos Ferencz Albin II-od éves bölcsészethallgató neve tűnt ki.

Tekintetes Kar!

Ezen pályatételre: „A római municipiumok politikai szervezete, különös tekintettel Salpensa és Malaca város jogára. Függetlenül csatolandó a salpensai és malacai táblák magyar fordítása.“ 459 sz. a. beadott „Fecisti patriam diversis gentibus unam . . . urbem fecisti, quod prisus orbis erat.“ jelígjű dolgozatról van szerencsénk bírálatunkat az alábbiakban megtenni.

Szerző 119 lapon tárgyalja föladatát, 27-en pedig a kívánt fordítást adja.

Kifogásolni valót inkább a bevezető részben találtunk, a melyben a municipiumok történeti fejlődése van tárgyalva.

Igy hibásan mondja szerző a 10-dik lapon, hogy Tusculum, Lanuvium, Nomentum, Pedum a nagy latin háború befejeztével már teljes római polgárjogot nyert volna, mert ekkor civitasuk sine suffragio volt.

A 15. lapon a lex Papiria-Plautia által kivétel és föltétel nélkül megadatja a polgári jogokat az összes itáliai szövetségeseeknek, holott ama törvény záradéka szerint, csak azok részesültek a kedvezményben, kik letéve a fegyvert, a római praetor előtt 60 nap alatt jelentkeznek. Jelentkeztek is sokan, de még többen folytatták a háborút, a me-

lyet csak a mithridatesi háborúból hazatérő Sulla fejez be, ki egyszersmind megadja végleg a polg. jogokat az összes itáliaiaknak. (K. e. 83—82.)

Hibásan mondja (16. l.) hogy Caesar 45-ben adta meg a transpadanusoknak a polgári jogokat, mert ez 49-ben történt.

Tévesen értelmezi a 28. lapon a municipium ama régebbi etymológiáját, a mely szerint ez a szó manuscipere vagy capessere-től jó, utóbbi kifejezést munere fungi értelemben véve. Szerző e munere fungi-t így értelmezi: „kiváltságot élvezni“ holott azt jelenti: szolgálni, lévén az eredeti jelentése munusnak: tartozás, innen nyilvános szolgálat, közteherviselés. Miért ezen etymologia szerint municeps köztisztviselőt jelent, mi tényleg meg is felel a municipiumok eredeti közjogi helyzetének, s nem „kiváltságot élvező“-t, mint szerző gondolja. (42. l.)

A municipalis tanácsban helyet foglaló »pedani“-t hiányosan említi (101. l.) „a censust megütő polgárokból lett senatorok“-ként, a helyett, hogy megmondta volna, hogy ezek a quinquennalisktól fölvelt s hivatalt nem viselt tanácsosok voltak.

E tévedésektől eltekintve, örömet kimondhatjuk, hogy a dolgozat nagyobb és érdemleges részében szerző teljes otthonossággal fejt meg tulajdonképpeni feladatát. Felhasználva a kiválóbb segédkönyveket, valamint forrásokat, sikerült ismeretét adja a municipiumok politikai szervezetének a császárkorban, melyből alaposabb ismereteink is

származnak. Legfőlebb az lett volna még ohajtandó, hogy alaposabban fejtsse ki a municipiumok társadalmi osztályainak: a *honestiores*- és *humiliores*-nek a viszonyát, a mennyiben t. i. ez a politikai jogkörrel is kapcsolatos volt; hogy jobban domborítsa ki a *municipalis* hivatalnokok súlyos felelősségét a közvagyon és a közérdek iránt, s hogy végül említse fel a hanyatlási korszakban a közszolgálattól való visszavonulás okai közt a központ ama követelését, mely szerint a tanácsosok a központból kivetett adó befolyása iránt is kezességgel tartoztak.

A függelékül adott fordításban vannak ugyan hibák, melyeket a szövegben széljegyzet alakjában kiigazítottunk, de sokszor a nehezebb helyek is helyes értelmezésben részesültek s egészben véve a dolgozatnak ez a része is sikerült.

Az egész mű irálya világos, szabatos és a felesleges szószaporítást kerülő.

Az előadottak alapján van szerencsénk javasolni, hogy a kitűzött 70 frt pályadíj a „*Fecisti patriam*“... stb. jeligéjű mű szerzőjének kiadassék.

Kolozsvárt, 1896. máj. 18. Schilling Lajos, Márki Sándor.

A kar a bírálók ajánlatára a kitűzött 70 frtot szerzőnek oda ítéli, a jeligés levél felbontatván, az Bordeaux Árpád IV. éves bölcsészeti hallgató nevét tüntette elő.

A matematikai és természettudományi kar jelentése.

Tekintetes egyetemi Tanács!

Az 1895—96. tanévre a matematikai és természettudományi kar részéről kitűzött s Kolozsvár sz. kir. város pályadíj-alapítványából jutalmazandó pályatételekre érkezett pályamunkákról szóló jelentésemet a következőkben van szerencsém megtenni.

A kitűzött 12 pályakérdés közül hétre összesen kilencz pályamunka érkezett, a melyek szabályszerű megbirálásra két-két szaktanárnak adattak ki a pályázati határidő után és karunk a folyó évi május 18-iki VII. rendes ülésében ezek fölött a birálati jelentések alapján a következőképen határozott:

I. Az elemi mennyiség tanból kitűzött 2 sz. következő pályakérdésre: „A negyedfokú reális algebrai egyenletnél határozottassanak meg a feltételek arra nézve, hogy az egyenletnek hány gyöke reális és hány gyöke egyenlő? Jutalma 50 frt.” — két pályamunka érkezett, egyik 280. kari szám alatt „noli turbare circulos meos” jeligével, a másik 308. kari szám alá „Minden egyenletnek van gyöke” jeligével.

Ezekre nézve dr. Vályi Gyula és dr. Martin Lajos ny. r. tanárok a következő bírálatot terjesztették a kar elé:

„Tekintetes Kar!

A 280. kari szám alatt „noli turbare circulos meos“ jeligével beérkezett pályamunka az egyenlet discriminansa és Euler-féle resolvense segítségével határozza meg a kívánt feltételeket. A tárgyalás azonban nem teljes, mert arra az esetre mikor az egyenletnek két-két gyöke egyenlő, nem határozza meg a gyökök reális voltának feltételeit. Az egycs eseteket nem elég élesen különíti el jellemző kritériumokkal s ezeknek csak szükséges volta van feltüntetve, elégséges volta azonban nem. Az is hiánya a dolgozatnak, hogy a szükséges formulákat, így pl. az Euler-féle resolvenst nem vezeti le, csak hivatkozik rá.

A 308. kari szám alatt „minden egyenletnek van gyöke“ jeligével beérkezett pályamunka első sorban az Euler-féle resolvens coeffienseit határozza meg. Azután csak is a discriminans segítségével minden lehetséges esetet részletesen és minden oldalról megvizsgál s azokat egymástól élesen elkülönítő kritériumokkal határozza meg. Az összes esetek felismerésében és osztályozásában helyes érzéket mutat. Ha a tárgy irodalmát (Kronecker, Nöther stb.) felhasználta volna, csinosabb dolgozatot ír vala, de az is igaz, hogy akkor nem mutatott volna fel olyan önállóságot, a mi most dolgozatának kiváló érdeme.

Ezek alapján azt indítványozzuk, hogy az 50 forintos pályadíj a 308. kari szám alatt „Minden egyenletnek van gyöke“ jeligével beérkezett pályamunkának adassék ki.“

A kar dr. Vályi Gyula és dr. Martin Lajos ny. r. tanárok bírálata alapján a 280. számú „Noli turbare circulos meos“ jeligés pályamunkával szemben a 308. számú „Minden egyenletnek van gyöke“ jeligés pályamunkának ítéli a pályadíjat; a 280. sz. jeligés levélkét elégeti, a 308. számú „Minden egyenletnek van gyöke“ jeligés levélkéből a pályamű szerzőjéül **K a u f m a n n G y ö r g y** III. é. k. hallgató bizonyult, a ki az 50 frt pályadíjat kapja.

II. A felsőbb mennyiség tanból kitűzött 3. sz. következő pályakérdésre: „Írassék egy értekezés a félig convergens sorokról s ezek összefüggéséről a háromszögtani sorokkal. Jutalma 50 frt.“ — egy pályamunka érkezett 307 kari szám alá „Kétszer kettő négy“ jeligével.

Erre nézve dr. Martin Lajos és dr. Vályi Gyula ny. r. tanárok a következő bírálatot terjesztették a kar elé:

Tekintetes Kar!

„Az 1895/96. tanévre kihirdetett IIIik számú felsőmennyiség-tani kérdésre: „Írassék egy értekezés a félig konvergens sorokról s ezek összefüggéséről a háromszögtani sorokkal“ 307—1895/96 kari szám alatt „Kétszer kettő négy“ jeligével ellátva egy 92 oldalra terjedő pályamunka érkezett be.

Szerző három főszakaszra osztja munkáját:

- I. Az általános differentia sor értéke;
- II. A Mac-Laurin-féle sommaformula; és
- III. A Lambert-féle sor kifejezése félig convergens sorral.

De mindenik szakasza ismét több-kevesebb, összesen 7 alszakaszt foglal magában.

Szerző főleg Schlömilch „Compendium der höhern Analysis“ II-ik kötetét követi, de a nélkül, hogy azt szolgálilag követné, s kihasználta még ezen kívül több, hozzáférhető szakfolyóiratokban szórva-nyosan megjelent cikket, de melyek — mint szerző helyesen megjegyzi — csak kevés anyagot adtak, melyet a szűkebb határok közé szorított értekezés céljaira feldolgozhatott volna.

Az értekezés tárgya kétségkívül a nehezebb és kényesebb természetű feladatok közé való. Terjedelmesebb és behatóbb megfejtése több évi studiumot kívánt volna. Nem csoda tehát, hogy a pályamunka magasabb fokú követeléseknek nem felel meg, de tekintve a nehézségeket, melyekkel szerző küzdött, tekintve, hogy az egész munka, habár még korántsem kimerítő, elismerésre méltó értelemmel, precizióval, rendszerességgel van írva, s hogy a munka minden sorából az öntudatosság, melylyel szerző eljár, tisztán kivehető, mi alulírt bírálók ezt a pályamunkát már annyival inkább jutalomra méltónak tartjuk, hogy a fáradtság, mibe annak megírása került, a szorgalom és kitartás, melyet szerzője reá fordított, méltó elismerést nyerjen, s kérjük a kart az 50 frtnyi pályadíjt a 307 kari sz. a. beérkezett pályaműnek odaítélni.”

A kar dr. Martin Lajos és dr. Vályi Gyula ny. r. tanárok bírálata alapján a mű szerzőjének odaítéli a pályadíjat s a „Kétszer kettő négy“ jeligés levélke felbontatván, Kaufmann György III. é. k. hallgató nevét rejtette, aki az 50 frt. pályadíjat kapja.

III. A természettanból kitűzött következő 4. sz. általános kérdésre: „Írassék le saját beható észleletei alapján valamely physikai tünemény vagy tünemény-csoport. A szerző a maga kísérleteinek eredményét pontos jegyzékbe foglalja, esetleg jeles bűvárok kísérleteivel vesse össze, következtetéseit tüzetesen okolja meg, a felhasznált forrás-műveket nyomról-nyomra idézze, ne pedig csak egy halomban felsorolja. Jutalma 50 forint.“ — két pályamunka érkezett; egyik 299. kari szám alá „Kísérletek a mágnesség köréből, különös tekintettel a diamágnességre“ czímen „Uraim! az idő pénz“ jeligével, a másik 309. k. sz. alá „Néhány anyag törésmutatója“ czímen „Fraunhofer“ jeligével.

Ezekről dr. Farkas Gyula és dr. Fabinyi Rudolf ny. r. tanárok a következő bírálatot terjesztették a kar elé:

„Tekintetes Kar!

A 299 sz. a. beérkezett pályamű czíme: »Kísérletek a mágnesség köréből, különös tekintettel a diamágnességre.« Jelígeje: Uraim, az idő pénz.

Pályázó a dolgozat első részében a mágnesség alaptanait reprodukálja, de fogyatékos elemi módon.

Definitioi többnyire hibásak, állításai nem mindig helyesek. Például: »a föld minden pontja (i) majdnem egyenlően (!) vonzza a testet; « „azon két helyet (i), hol a hatás legnagyobb (i) a mágnes sarkainak nevezzük; “ „az irányt (!), melyben a delejtű elhelyezkedik, mágneses meridiánnak nevezzük; “ Coulomb törvényének a megfogalmazásában a két sarokban „lévő“ mágneses mennyiségről beszél; egy helyen azt mondja: „ha (!) a rúd mindkét sarkát a delejtűre; “ midőn egy delejtű lengéseinek a mechanikáját tárgyalja, a tú mágneses momentumát összezavarja a mágneses mennyiséggel stb. Összehasonlító kísérleti meghatározásokat tett különböző mágneses momentumok nagyságára vonatkozólag s az eredményeket a lengési idő mechanikai kifejezésének igazolói gyanánt közli; minthogy azonban épen csak lengési idők mérésein alapulnak a meghatározásai, nem igazolnak semmit. Kísérleteket tett vékony mágnes-pálcza „szabad“ mágnességének az elosztódására nézve s táblázatosan közli azoknak az eredményeit is, és grafikusán is feltünteti; azonban kísérleteinek a leírásából kivehetőleg nem látszik tudni, hogy azoknak a helyessége bizonyos méret-arányok figyelembe vételét kívánja. Oly tudomány-tárgyba fogott, amelyben még nem bírt a kellő előleges tájékozottsággal.

A dolgozat második fele majdnem egészen a diamágnességnek van szánva. Ebben a részben nagyobb készültséget tanusít. Helyes, még pedig úgy látszik, hogy önállóan tett észrevételt közöl a diamágneses testek lengéseire nézve, de mulasztást

követ el, midőn észrevételeit egyszerűen leírja, a nélkül, hogy megokolásukba bocsájtkoznék. Egyébiránt ellentétben a munka címével, ez a rész majdnem kizárólagosan csak olvasmányok kivonatos ismertetése. A még hátra lévő kis részek „A de-lejesség hatása a fényre« s „A delejnek gázokra való hatásáról“ címeken rövid elemi recitálások. Végül dicséretes törekvéssel egy új hypothézist is iparkodik felállítani a mágnesség magyarázására; ebben valószínűleg a Poisson-féle lebegett szemei előtt és ezt szeretné tovább-magyarázni.

Reményelhető, hogy pályázó idővel, a midőn majd behatóbb ismereteket szerzett lesz, szép sikerrel fog dolgozni; mostani munkálatának az eredménye azonban nincs arányban reá fordított fáradságával és szorgalmával s jutalmazásra nem ajánlható,

A 309. sz. pályamű címe: „Néhány anyag törésmutatója.“ Jeliséje: Fraunhofer.

A Nap színképének A, a, B, C, D, E, b, F, G, H vonalaihoz meghatározta pályázó a minimális eltérítés módszerével a Thallium-üveg, Flint-üveg Szénkéneg, Víz, Aether, Anilin, Petroleum, Paraffin, Glycerin, Terpentin, Benzaldehyd, Nitrobenzol, Benzol, Benzylchlorid, Monobromnaphtalin és Brombenzol törésmutatóit. Főeszközei egy Meyerstein-féle spectrométer és egy Meyerstein-féle heliostat voltak. Dolgozata első cikkében leírja a használt Fraunhofer féle meghatározási módszert; a másodikban leírja az említett eszközöket; a harmadikban a saját kísérleti eljárását ismerteti: észrevette, hogy a különböző spectrum-vonalak megkülönböztethető-

ségének az élessége függ, és hogy mikép függ a beállítás módjától s ennek a fölismerését kellőleg kihasználta, czélszerű eljárásokkal eszközölte a törőlapok függőlegessé tételét, a prisma törőszögének meghatározását, ez utóbbit kétféle módon is, a melyek egyike pontosságával, másika kényelmes-ségével válik ki, a túlságosan intenzív fényű spectrumrészek észlelésekor a rés elé színtelen üveg-lemezeket helyezett, méréseinek végrehajtása előtt alkalmas módon gyakorlottságot szerzett a sötét vonalak közt való biztos eligazodásban, s erre vonatkozólag szerzett tapasztalatait is közli, észre-vette, hogy aszerint, amint az egyik vagy másik szemével észlelt, más minimum-állást tartott pontos-nak s az alanyi hibát megfelelően látszó módon kiküszöbölni törekedett. A méréseiről szóló táblá-zatban észleleteinek eredményeit összehasonlítja mások, többnyire hírneves bűvárok adataival, a melyekkel jól egyeznek azok, a csekélymértvű el-téréseket kellőleg megokolja. Végül a törésmuta-tóknak a hőfoktól való függésére nézve is tett méréseket a szénkénegre vonatkozólag; ezek ered-ményeit összehasonlíthatta volna a Jamin-féle tapasztalati formulával, a melyet csak egyszerűen felemlít.

Pályázó dolgozata alapos és körültekintő tanulmányokról tesz tanúságot, igen ügyes és tehet-séges experimentálóra vall s beható gondolkodást árul el, általában szabatosan és világosan is van megírva. Oda ítéljük neki a pályadíjat.«

A kar dr. Farkas Gyula és Fabinyi Rudolf ny. r. tanárok bírálata alapján a pályadíjat a 299.

sz. pályaművel szemben, melynek jelígs levélkéjét elégette, a 309 sz. »Fraunhofer« jelígs pályamű szerzőjének ítéli, aki a felbontott jelígs levél tanúsága szerint Korbuly Emil IV. é. k. hallgató és 50 frt pályadíjat kap.

IV. A m a t h e m a t i k a i p h y s i k á b ó l k i t ű z ö t t k ö v e t k e z ő 5. s z á m ú p á l y a k é r d é s r e: »A hydrodynamika Clebsch-féle egyenleteihez a sebességi componenseket

$$u = \frac{\partial \varphi}{\partial x} + \psi \frac{\partial \chi}{\partial x},$$

$$v = \frac{\partial \varphi}{\partial y} + \psi \frac{\partial \chi}{\partial y},$$

$$w = \frac{\partial \varphi}{\partial z} + \psi \frac{\partial \chi}{\partial z}.$$

kifejezésekkel jelölvén, határozzuk meg azokat a folyadék-mozgásokat, amelyek rendén χ az idővel mindenütt arányosan változik, ψ az idővel sehol sem változik, φ kezdeti értéke pedig eltűnik. Az ide tartozható folyadék-mozgások közül legalább egy még eddig sehol sem tárgyalt mozgás lehetőleg tüzetesen leírandó. Jutalma. 50 frt.“ — egy pályamunka érkezett 302. kari sz. alá „Több világosságot“ jelígsvel.

Erről dr. Farkas Gyula és dr. Fabinyi Rudolt ny. r. tanárok a következő bírálatot terjesztették a kar elé:

„Tekintetes Kar!

Pályázó állapotott folyadék-mozgás esetére helyes eljárásokkal megszerkeszti a föltett kérdés-

nek megfelelő differenciális egyenleteket, azután tüzetesebben foglalkozik az idetartozó síkmozgásokkal, amelyekhez egész általánossággal meghatározza a Clebsch féle functiókat s ezek alapján a sebességi componenseket s az áramlási vonalak egyenleteit. Végül részletesen tárgyalja egy speciális keringő folyadék-mozgás esetét.

A Clebsch-féle functiókhoz vezető analysisben egy téves felírásból kiinduló és hibás deriválásokat is tartalmazó részlet fordul elő; szerencsére a továbbiak ettől függetlenül haladnak s egyebekben az egész analysis elintézése helyes. Az áramlási vonalak egyenletei is kellőképp határozzák meg, jóllehet nem a lehetséges részletességgel: kikerülte pályázó figyelmét, hogy az áramlási felületek egyik rendszerének az egyenlete igen egyszerűen értelmezhető, mert a constanssal egyenlített integrális igen egyszerű kifejezés functiója.

A részletes tárgyalásban a lehetséges edényalakokat csak partikulárisan határozza meg, egyébként a dolgozat eme része is beválik.

Minthogy a pályamű komoly törekvésről, kezdőhöz mérten szép tárgyismeretről és önálló gondolkodásról is tesz tanúságot s nagyobbára szabatosan van megírva, a pályadíjat kiadni javasoljuk.“

A kar dr. Farkas Gyula és dr. Fabinyi Rudolf ny. r.-tanárok bírálata alapján e pályamű szerzőjének odaítéli a pályadíjat; a pályamű szerzője, a felbontott jeligés levélke szerint Nagy Sándor IV. é. k. hallgató, a ki 50 frt pályadíjat kap.

V. A vegytani 8. sz. következő pályakér-

désre: »Vizsgáltsék meg lehetőleg számos esetben az egymásra vegyi hatást gyakorló anyagok sorrendjének befolyása a végeredményre. Jutalma 110 frt« — érkezett egy pályamunka 306. k. szám alá »Egyesült erővel« jeligével.

Erről dr. Fabinyi Rudolf és dr. Farkas Gyula ny. r. tanárok a következő bírálatot terjesztették a kar elé:

„Tekintetes kar!

A pályamunkához 50 drb. kis kémlőcsőbe töltött, helyesen dugaszolt s csinos kartondobozba célirányosan elhelyezett készítmény tartozik. Maga a pályamunka 38 kis negyedréti lapra terjed.

A pályatételnek kitűzött feladattal a Tek. Kar azt célozta volt, hogy az a sajtószertű befolyás, a melyet vegyi reakcióknál az egymással hatásba hozott anyagok sorrendje, az eredményezett terményre gyakorol, — a mely jelenség a kolozsvári tud. egyetem chemiai intézetében lett legelőször, több érdekes esetben tüzetesen tanulmányozva, — vizsgáltsék meg lehető részletesen és lehető nagyszámú és különböző esetre kiterjeszkedőleg, hogy constatálható legyen:

1. vajjon ezen befolyás egész általánosságban, kivétel nélkül érvényesül-e, avagy csak bizonyos reakciókban;

2. hogy milyen tünetekben nyilvánul ez a befolyás az egyes esetekben.

A kitűzött kérdés tanulmányozására, az olyan reakciók látszanak — elméleti s az egyik alulírt

által »A perturbatio hypothezise« című értekezésében kifejtett okokból — különösen alkalmasaknak, a melyekben három olyan anyag kerül egymással vegyi hatásba, a melyek páronként chemiailag nem reagálnak, hanem csak akkor, ha a harmadik anyag is érintkezésbe léphet velök. Az ilyen esetekben, a mint az tényleg constatáltatott, a sorrend befolyása igen szembeötlő tüneteményekben nyilvánul. Csekélyebb fokú hatás várható ellenben az olyan vegyifolyamatok eredményeként, a melyekben a reakció már két anyag között megyen végbe.

Sajnos, hogy a pályamunka szerzői, — mert a kísérletek leírásából az tűnik ki, hogy a pályamunkán többen dolgoztak, — éppen a második eset tanulmányozására fektettek nagyobb súlyt, valószínűen azért, mert az ilyen vegyi folyamatok igen könnyen hozzáférhetők és nagyszámúak. Ezekből vizsgáltak meg 15 esetet, míg a három anyag közt végbemenőkből mindössze 6 esetet s ezekből is 5 olyan, a mely a chemiai intézetben már előttük is meg lett vizsgálva.

De a pályázók még az általuk vizsgálatra, illetve ismételt megvizsgálásra választott esetek tanulmányozását sem teljesítették a lehető és megvárható részletességgel, a mi által a kitűzött feladat második, nem kevésbé fontos része, hogy ugyanis: »milyen tüneteményekben nyilvánul a sorrend befolyása az egyes esetekben«, csak igen hézagossal megválaszolást nyerhetett. A mit megállapítottak, az csak a kérdés első részére ad ki-

elégítő választ, ugyanis, hogy a sorrend befolyása valóban általános érvénynyel bírónak látszik, a mennyiben az általuk megvizsgált, összesen 24 s tényleg igen különböző természetű esetek mindegyikében, határozottan constatálható volt ilyen befolyás, a mit különben a mellékelt készítmények is igazolnak.

A sorrend megváltozása által előidézett tünevények közül, csupán a nyert termény színének, amorph vagy kristályos voltának, általában közvetlenül észlelhető physikai állapota minőségének megfigyelésére és leírására szorítkoztak. Sűrűségi és olvadáspont meghatározást csak egy-egy esetben végeztek, holott éppen ezeknek a constansoknak a meghatározása lett volna különösen kívánatos. A két esetben, a melyben e constansokat meghatározták, az eredmény az előrelátottnak megfelelt.

A pályamunka jelentékeny fogyatkozásai miatt, a tisztelettel alólfrottak nem látják magukat abban a helyzetben, hogy a pályadíj odaítélését a Tek. karnak javaslatba hozzák, azonban tekintve a szerzők elismerésre méltó törekvését, valamint a kitűzött feladatnak legalább részben való megoldását, azt a javaslatot bátorkodunk a Tek. Kar elé terjeszteni, hogy a Tek. Karnak méltóztassék az „Egyesült erővel“ című pályamunka szerzőinek 80 frtnyi jutalomdíjat megítélni.“

A kar dr. Fabinyi Rudolf és dr. Farkas Gyula ny. r. tanárok bírálata alapján a pályamű szerzőjének csak 80 frt jutalomdíjat ítél a 110 frt pályadíjból; a jeligés levélke felbontatván, szerzőül Ma-

kovits Miksa és Fejér Lajos II. é. gyógyszer. hallgatók bizonyultak, a kik fejenként 40 frtot kapnak a 80 frt jutalomdíjból.

VI. Az ásvány-földtani 9. sz. következő pályakérdésre: „Önálló vizsgálatok alapján írássék le valamely ásvány, közet, vagy kövület, vagy bármely vidéknek földtani szerkezete. A készítmények vagy gyűjtött tárgyak a pályamunkához melléklendők. Jutalma 70 frt“ — érkezett egy pályamunka 305. kari sz. alá, »Vargyas vidék serpentin és andesit közeteinek önállóan végzett petrographiai vizsgálata« czímen »In certis unitas etc.« jeligével.

Erről dr. Apáthy István és dr. Kanitz Ágost ny. r. tanárok a következő véleményt terjesztették a kar elé:

„Tekintetes Kar!

Szerző dolgozata kiváló szorgalomról és közkeletű petrographiai módszerekben való kellő jártasságról kétségtelen tanúságot tesz. Mellékelte csiszolatai céljának eléggé megfelelnek, s az ezek után készült rajzai hűek és csinosak.

A dolgozatnak túlnyomó része természetesen inkább tanultságot, mint nagyobb fokú, önálló megfigyelést bizonyít; a túlnyomó rész a minden kézikönyvben megtalálható, ismert tények összefoglalása. De azért eredeti észleletek sem hiányoznak. A vizsgált közetek, sőt ugyanannak a vidéknek közetei már ismételtén voltak petrographiai elemzés tárgyai; lényeges új adatokkal szerző nem gyarapítja azok felől való ismereteinket; de itt-ott

úgy látszik, helyesen egészíti ki őket. Minden esetre dicsérendő igyekezettel és lelkiismeretesen használta föl a rendelkezésére álló eszközöket.

A pályamunkát a jutalomra teljesen érdemesnek tartjuk.“

A kar dr. Apáthy István és dr. Kanitz Ágost ny. r. tanárok bírálata alapján szerzőjének a pályadíjat odaítéli, aki a felbontott jeligés levélke szerint Szólg a Ferencz II. é. k. hallgató és 70 frt pályadíjat nyer.

VII. A növénytanból kitűzött 10. sz. következő pályakérdésre: „Miután a növény-szövettani módszereket mindinkább a fajok megkülönböztetésénél is alkalmazzák, meg volna vizsgálandó, vajjon a több fajt tartalmazó hazai genusok egyikénél vagy másikánál, például: a rózsáknál vagy a tölgyeknél ez szintén célhoz vezet-e. Elég, ha a pályázó csak egy genussal, tehát vagy a rózsákkal vagy a tölgyekkel vagy tetszés szerint bármely genussal foglalkozik, de vizsgálatánál mindenesetre több mint tizenöt különféle alakkal foglalkozzék, s ha csak módját ejtheti, az elegyfajokra is terjessze ki figyelmét. Rajzok és készítmények okvetlen melléklendők. Jutalma 70 frt.“ — egy pályamunka érkezett 304. k. sz. alá »Néhány erdélyi Rosa összehasonlító szövettana« czímen »Planta« jeligével.

Erről dr. Kanitz Ágost és dr. Apáthy István ny. r. tanárok a következő véleményt terjesztették a kar el:

„Tekintetes Kar!

A pályamunka címe: »Néhány erdélyi Rosa

összehasonlító szövettana.“ A kis negyedréti nem éppen ritkán írt 77 oldalra terjedő kézírathoz 27 tábla rajz és 85 db. mikroskopi készítmény van mellékelve. A pályamunka jelígeje: „Planta.“»

Pályázó törekedett a szövettani eredményeket a floristika érdekében értékesíteni és habár nagyon finom vizsgálatoktól tartózkodott, mégis oly eredményeket mutat fel, melyek a mellett bizonyítanak, hogy ily dolgozatok legalább is oly háládatosak, mint a nagyobb mérvű species elforgácsolási törekvések, de az eredménynek tudományos értékesítését illetőleg, mindenesetre sokkal háládatosabbak.

Igen helyesen járt el pályázó, a mikor a *Rosa* fajait vette vizsgálatai tárgyául, mert a *Rosák* variabilitása legalább úgy, a mint azt florista és kertész elannyira észreveszi, nagyon kívánatosá tette azt, hogy a szövettani állapotukra nézve is némi betekintés nyújtva legyen.

21 Erdélyben termő faj és kettő, amelyet eddig még itt nem találtak, továbbá 5 bastart és 7 varietás szolgáltak mint vizsgálati tárgyak.

A kérdés megoldási módja a mellett bizonyít, hogy pályázó ilyenforma tudományos dolgozatok végzésére már némi jártassággal bír, és habár némi chablon-szerűség félreismerhetetlen, a markans bélyegek kiemelésére nézve elég szerencsés kézzel bír.

Végeredményei a következők:

1. Az ágak szöveti szerkezete, a bélyegeknél nagyobb száma és állandósága miatt, a fajok egy részének megkülönböztetésére alkalmas.

2. A bastartok szövettani bélyegeit egyik vagy

másik szülőben feltaláljuk; sajátos — egyik elődben sem található — bélyegek ritkán mutatkoznak.

(Tehát ephamonia nehezebben érvényesül.)

3. A lomblevelek szövettani bélyegei csupán a genusra, de nem a specicserekre nézve is jellemzők. A bélyegek csekély száma, esetleges variálása miatt a fajok egymástól nem különböztethetők.

Igen érdekes az, hogy míg például a múlt évi, a Sálíxokról szóló pályamunka a fűzek leveleire nézve kimutatta, hogy azok igen értékes szöveti különbségekkel bírnak, a szintén variáló rózsákra nézve ez a bélyeg alig jön számba.

Miután a pályamunka használható végeredményeket nyújt, azok helyes úton lettek elérve és kevés pótlásokkal, az értekezés nyomtatásra érdemes, számára a pályadíj kiadását vagyunk bátrak javaslatba hozni.

A kar dr. Kanitz Ágost és dr. Apáthy István ny. r. tanárok bírálata alapján a dolgozat szerzőjét a kitűzött pályadíjra érdemesíti, aki a felbontott jelígés levélke szerint László Ferencz IV. é. k. hallgató, és 70 frt pályadíjat nyer.

Az 1. sz. elemi mennyiség-tani, a 6. 7. sz. vegytani, a 11. és 12. sz. állattani és összehasonlító boncz-tani pályakérdésekre pályamű nem érkezett.

A matematikai és természettudományi karnak Kolozsvárt. 1896. május 18. tartott VII. rendes üléséből. Kanitz Ágost s. k. e. i. dékán.

IV.

Alapítványokból javadalmazott ösztöndíjak adományozása.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!

A tekintetes egyetemi tanácsnak folyó hó 23-án tartott rendes ülésében hozott egyhangú határozata alapján, a mai napon adományozandó alapítványi ösztöndíjakra vonatkozó jelentésemet, a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

1. A keresztesi Papp Miklós-féle alapítványból kiadandó két 43 frtos ösztöndíj egyike a folyó tanévben a jog- és államtudományi, másika a mennyiség-tan természettudományi kart illetvén meg, az egyetemi tanács, az illető karok ajánlatára előbbit fele részben Jakab Lajos III-ad éves felerészben pedig Pazourek Ferencz első éves joghallgatónak, utóbbit Petres János IV. éves mennyiség-tan természet-tudománykari hallgatónak adományozta.

2. A Mártonffy Koncz-féle alapítványi ösztöndíjra 97 frt összegben Koncz Elek II-od éves joghallgatót érdemesítette.

Martin,

e. i. rector.

V.

A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI
FERENCZ-JÓZSEF TUDOMÁNY EGYETEM

JUTALOM-TÉTELEI

Az 1896—97. TANÉVRE

ÉS A

PÁLYAZATI SZABÁLYOK.

I. Jog- és államtudománykari pályatételek.

I.

Ismertesse pályázó a közönséges római jognak (ius civile) végrendelet hiányában előirt örökösödési rendjét kapcsolatban az edictum rendelkezésével (bonorum possessio). [A tárgyalás első sorban a ius civile-re szorítkozzék, kiindulva a domestica hereditas és XII t. t. rendjének történelmi jelentőségéből. Az edictum és constitutionalis jognak kapcsolatos részletei már nem a történelmi fejlődés, hanem a végeredmény szerint legyenek méltatva.] Jutalma 100 frt.

2.

Fejtsék ki a kártérítés tana a római jog szerint. Jutalma 70 frt.

3.

Fejtse ki pályázó a közszerzemény fogalmát, jogi természetét és megállapításának (kiszámításának) a módjait; valamint azt is, hogy a kiszámítás módzatai közül, pályázó nézete szerint, melyik a leg-helyesebb. Jutalma 100 frt.

4.

Werbőczy hármas könyvének kritikai méltatása és jelentősége a tudomány és gyakorlati élet szempontjából. Jutalma 80 frt.

5.

A telekkönyv a vagyonjog biztonságának szolgálatában. Jutalma 60 frt.

6.

Biráltassanak meg az osztrák polgári törvénykönyvnek az ajándékozásra vonatkozó rendelkezései s fejtessék ki, mennyiben lennének azok az új polgári törvénykönyvbe felveendők. Jutalma 50 frt.

7.

Fejtessék ki a birói hatáskör és illetőség tana elvi és tételes alapon. Jutalma 100 frt.

8.

Fejtse ki pályázó a bizományi ügyletet. Jutalma 50 frt.

9.

Tárgyaltassanak a váltókeresetek. Jutalma 60 frt.

10.

Fejtessék ki a büntető ítéletek elleni felebbezés rendszere, kiváló tekintettel a hazai büntető perrendtartási javaslatunkra. Jutalma 80 frt.

11.

A parlamenti kormányrendszer lényege, történeti fejlődése és egyéb kormányrendszerekkel való összehasonlítása, tekintettel a főbb államokra. Jutalma 100 frt.

12.

Tárgyaltassék az egyenes adók elmélete, különös tekintettel hazai egyenes adóinkra és azok reformjának kérdésére. Jutalma 80 frt.

13.

Mutattassék ki, statisztikai adatok felhasználása mellett, hogy az 1867. évi 16. t.-cz. egyes intézkedésein az újabb gazdasági kiegyezések alkalmával történt változtatások mennyiben javították Magyarország helyzetét, s hogy vajjon a közös vámterület fennállása következtében háramlik-e Magyarországra még jelenleg is oly károsodás, melyet megfelelő haszon nem ellensúlyoz? Jutalma 70 frt.

Pályázat-hirdetés.

A kolozsvári m. kir. Ferencz József tudomány-egyetem jog- és államtudományi kara a magyar-francia biztosító társaság részéről tett pályadíj-alapítvány 100 frtnyi jövedelmének adományozására ezennel pályázatot hirdet.

Pályázhatnak a kolozsvári m. kir. Ferencz József tudományegyetem hallgatói, kik a nemzetgazdaságtan köréből szabadon választják a megoldandó kérdést.

A pályadíjat a jog- és államtudományi kar ado-

mányozza s' annak lesz az kiadandó, ki a kar által a rokonszakok tanáraiból kinevezendő hármass bizottság által legjobbnak talált és legfennebb egy-két nyomtatott ivnyi terjedelmű kisebb tanulmányt (essayt) írt.

A pályamunkák 1897. ápril 30-ig a szerző nevét tartalmazó zárt jeligés levélke hozzácsatolása mellett a jog- és államtudom. kar dékáni hivatalába küldendők be.

A kolozsvári m. kir. Ferencz József tud.-egyetem jog- és államtudományi kara.

II. Az orvostudományi kar jutalomtétellei.

I.

Gyógyszertanból: Tanulmányoztassék saját kísérletek segítségével a savak élettani hatása. Jutalma 50 frt.

2.

Elmekórtanból: Tanulmányoztassanak kísérletileg és összehasonlításban az ép és kóros elme individualis sajátosságai a gyakorolhatóság és fáradékonyság szempontjából. Jutalma 50 frt.

3.

Sebészetből: Irassanak le a térdízületi kóralakok. Jutalma 50 frt.

4.

Belgyógyászatból: A vér lugosságának magartartása betegeknél; miként befolyásolható e maga-

tartás és minő következtetések vonhatók le a nyert adatokból. Jutalma 50 frt.

5.

Szemészetből: Azonos megbetegedés-e az acut ophthalmoblennorrhoe és az acut trachoma?

6.

A törvényszéki orvostanból: Mennyire lehet következtetni a vérbeszűrődéseken végbemenő változásokból a sérülés elszenvedése óta eltelt időnek hosszára. Jutalma 50 frt.

7.

Bőrkórtanból: Irassanak le a bőrnek égési sebzései. Jutalma 50 frt.

8.

Az élet- és körvegytanból: Tanulmányoztassék a benzoylchloridnátronlúg módszer segélyével az épélettani szénhidrátkiválasztásnak szakaszos ingadozása. Jutalma 50 frt.

9.

Boncztanból: Készítményeken bemutatandó és leírandó a csontok belső architecturája Jutalma 50 frt.

10.

Az élettanból: Tanulmányoztassék kísérleti alapon a hőfájdalomérzés. Jutalma 50 frt.

11.

A kórboncztanból: Kísérletek és szövettani vizsgálatok alapján tanulmányoztassék a vörös vérszövetekből származó festékek lerakódása a különböző szervekbe. Jutalma 50 ft.

12.

Általános kórtanból: Tanulmányoztassék saját kísérletek segítségével a védőoltás és az immunitás kérdése. Jutalma 50 ft.

13.

Szülészetből: A méh visszafejlődése a gyermekágyban, a visszafejlődést befolyásoló körülmények, önálló észleletek alapján deríttessenek ki. Jutalma 50 ft.

14.

Közegészségтанból: A kolozsvári munkásnép lakásviszonyai egészségügyi szempontból. Jutalma 50 ft.

III. A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar pályatételei.

1.

A philosophiából: Kant etikájának ismeretése (Grundlegung zur Metaphysik der Sitten és Kritik der patak. Vernunft alapján) és méltatása. Jutalma 60 ft.

2.

A paedagogiából: Rousseau J. J. neveléstudományának lélektani alapjai, tekintettel egyrészt Rousseau személyiségére, másrészt a nevelendőre. Jutalma 80 frt.

3.

A magyar irodalom történetéből: Arany-Tolditrilógiájának széptani méltatása. Jutalma 75 frt.

4.

A magyar nyelvészetből: A tagadó mondat alak- és jelentéstani szempontból, nyelvtörténeti alapon. Jutalma 80 frt.

5.

A latin philológiából, ismételve: »Az összehasonlító nyelvtudomány megállapította, hogy a latin conjunctivusban egyesülve van az ősi conjunctivus és az optativus. Feladat most, hogy tekintettel a rokon nyelvekre, főleg a görögre, mutattassék ki: mennyiben támogatja e tételt a latin syntaxis?« Jutalma 80 frt.

6.

A görög irodalomból: Homeros hatása Aranyra. Jutalma 80 frt.

7.

A német nyelvészet és irodalomtörténetéből, ismételve: A gy.-fehérvári Batthány-könyvtár-

ban őrzött »F. Nibelung-codex töredék értelmezése, photogr. facsimile kiadása kíséretében.« Jutalma 80 frt.

8.

A román irodalomtörténetből: A XVII. századbeli magyar hatás és eredményei a román irodalomban. Jutalma 50 frt.

9.

A román nyelvészetből: A participium és a supinum eredete, fejlődése és jelen állapota a román nyelvben. Jutalma 40 frt.

10.

A magyar történelemből: Az oláhok beköltözése, elterjedése és története a jobbágy-fel szabadításig. Jutalma 100 frt.

11.

Az egyetemes történelemből, ismételve: Az első kereszties háború (1096—1099), különös tekintettel annak magyarországi részére s a hazai forrásokra. Jutalma 80 frt.

12.

A földrajzból: A Goprád folyó magyarországi vízkörnyékének földrajzi leírása. Jutalma 80 frt.

IV. A matematikai és természet udományi kar pályatételei.

1.

Elemi mennyiségtanból.: Határoztassék meg a másodosztályú kúpszeletsor gyújtó-pontjainak geometriai helye és tengelyeinek beburkolója. Jutalma 50 frt.

2.

Ugyanabból.: Mittag-Leffler tantételének alkalmazása a tangens, cotangens, secans és cosecans függvényeinek partialis törtekre bontásánál. Jutalma 50 frt.

3.

Felsőbb mennyiségtanból.: A singularis egészelekről. Jutalma 50 frt.

4.

Természettanból.: Irassék le saját beható észzeletei alapján valamely physikai tünemény vagy tünemény-csoport. A szerző a maga kísérleteinek eredményét pontos jegyzékbe foglalja, esetleg jeles buvárok kísérleteivel vesse össze, következtetéseit tüzetesen okolja meg, a felhasznált forrásműveket nyomról-nyomra idézze, ne pedig csak egy halomban felsorolja. Jutalma 50 frt.

5.

A math. physikából. Egy merev test csupán egy vertikális tengely körül forgatott egyenes mentén

mozoghat. A forgatás szögsebessége általában függ az időtől. Tárgyalandó a merev testnek a forgatott egyenes mentén való mozgása. Jutalma 50 frt.

6.

Vegytanból: Kívántatik egy elektrochemiai kísérleti tanulmány. Jutalma 80 frt.

7.

Ugyanabból: Szabadon választandó kísérleti tanulmány a chemia bármely köréből. Jutalma 80 frt.

8.

Ugyanabból: Vizsgáltassék meg lehetőleg számos esetben az egymásra vegyi hatást gyakorló anyagok sorrendjének befolyása a végeredményre. Jutalma 80 frt.

9.

Ásványtanból: Önálló vizsgálatok alapján irasék le valamely ásvány, közet vagy kövület, vagy bármely vidéknek földtani szerkezete. A készítmények vagy gyűjtött tárgyak a pályamunkához melléklendők. Jutalma 50 frt.

10.

Növénytanból: Miután a növény-szövettani módszereket mindinkább a fajok megkülönböztetésénél is alkalmazzák, meg volna vizsgálandó, vajjon a több fajt tartalmazó hazai genusok egyikénél vagy másikonál, például: a tölgyeknél vagy Hieraciumok-

nál ez szintén célhoz vezet-e? Elég, ha a pályázó csak egy genussal, tehát vagy a tölgyekkel, vagy a Hieraciumokkal, vagy tetszés szerint bármely genussal foglalkozik, de vizsgálatánál mindenestre több, mint tizenöt különféle alakkal foglalkozzék, s ha csak módját ejtheti, az elegyfajokra is terjessze ki figyelmét. Rajzok és készítmények okvetlen melléklendők. Jutalma 50 frt.

11.

Állattanból és összehasonlító boncztanból. Vizsgálja a pályázó az alsóbbrendű állatkörök néhány főbb képviselőjének hámképleteit összehasonlító szövettani (s ha lehet fejlődéstani) szempontból az újabb vizsgálati módszerek segélyével, különös tekintettel az érzékszervekre. Természet után készült rajzokat és mikroszkópi készítményeket is mutasson be. Jutalma 200 frt.

12.

Ugyanabból. Irja le a pályázó bármely többsejtű állatnak a fejlődését, legalább néhány főbb fejlődési fokot önállóan vizsgálván. Eredményeit készítményekkel és rajzokkal is támogassa. Jutalma 150 frt.

Pályázati szabályok.

1. A tudomány-egyetem részéről kihirdetett jutalomtételekre csak a kolozsvári tud.-egyetem rendes és a gyógyszerészeti tanfolyam hallgatói pályázhatnak.

2. A pályázatok nyelve — ha csak különösen más nincs meghatározva — egyedül a magyar.

3. Valamennyi pályadolgozat beadásának határnapja 1897. évi ápril 15-ike. A jutalmak 1897. május 29-én adatnak ki az egyetem ünnepélyes közülésében.

4. A pályadolgozatok negyedrébten, tisztán, más által írva, lapszámozva, bekötve és jeligével ellátva nyújtandók be.

5. A dolgozathoz használt források és segéd-eszközök pontosan megjelölendők.

6. A szerző nevét és egyetemi hallgatói minőségének megjelölését tartalmazó pecsételt levelen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű címlapján olvasható.

7. A pályaművek az illető karok dékáni hivatalaihoz küldendők be.

8. A nevezett kellékekkel nem bíró, vagy a kitűzött határidő után érkezett dolgozatok pályázatra nem bocsáttatnak.

9. A beérkezett kéziratok semmi szín alatt sem adatnak vissza, hanem az illető kar levéltárában maradnak.

10. A jutalom viszonylag legjobb munkának csak azon esetben adatik ki, ha az magában véve is díjra méltónak találtatik.

11. Rendszerint pályadíjat csak egyes dolgozó nyerhet el; a mennyiben azonban a pályakérdést kitűző kar többek közreműködését is helyénlevőnek találná, a díj ezeknek is kiadatik.

12. A pályamű szerző tulajdona marad, ki annak kinyomatása felől szabadon rendelkezhetik. Ha azonban művének kiadása alkalmával az egyetemi pályázatra, illetőleg jutalmaztatásra hivatkozik, köteles a bírálatokat egész terjedelmükben a dolgozathoz kinyomatni.

B 11834